

חדושים ובאורים

ידים

סימן א

א) כתב הר"ש בהגה"ה בפ"א מ"א ובפ"ב מ"ב דלאחר מים ראשונים אם ניגב את ידיו הרי הם טהורות, דמים שניים אינם באים אלא לטהר את המים הראשונים שעל הידים, ומפרש כן הא דתניא בתוספתא וכן במתני' פ"ב מ"ג [ומיהו במתני' איירי בידו אחת, אבל בתוספתא איירי בשתי ידיו], דשפסף ידו בראש או בכותל טהורה, דשפסף ר"ל ניגב וטהורה ר"ל שהיא טהורה בלא שניים, דהא בלא נטל שניים איירי כדקתני שאם נגע במי השפשוף נטמאו ידיו, ולאחר שניים הרי המים טהורים.

והדברים צ"ע דמי סני ל"י לתנא למיתני ניגב ידיו טהורות, ולמה לשמש בלשון שפשוף על כונת ניגוב, ועוד וכי מקום הניגוב הוא בראש או בכותל, ועוד דכיון דאם נגע במי השפשוף ידיו טמאות, איך יתכן שינגב ידיו ניגוב גמור בראש או בכותל ולא יחזור לנגוע במי השפשוף, ואם משפסף כל שפשוף במקום אחר, ה"י ראוי לפרש שכן צריך לעשות.

ובפשוטו ראוי לומר דאף אם ה"י הדין דאם נתנגבו ידיו ברוח או כנגד המדורה לאחר מים ראשונים, דנטהרו, מ"מ אם ניגבם בראש או בכותל עד שנתנגבו, דיהיו טמאים, משום דודאי נגע במי השפשוף, ומתניתין וברייתא יש לפרש בשפשוף כדרך המשפשים משום איזו סבה שהיא, ובשפשוף יחידי, ולפי דקתני דשפספה בחבירתה טמאה, והיינו דשוב לא יועילו מים שניים לטהרה, אלא צריך לנגבה ולחזור וליטול, לכך קאמר דשפספה בראש או בכותל לא נטמאה והרי היא טהורה ותתכשר עם המים השניים, ואשמועינן דבשפשוף יחידי לא חיישינן שפירשו מים וחזר ונגע בהם, ונקט ראש או כותל דברים שאינם מתטמאים מחמת המים, [וצ"ע במ"א סי' קס"ב ס"ק י"ד שכתב לפרש כובע שבראשו], וגם הם דברים שאינם בולעים את המים כאלונטית וכיו"ב, ואפ"ה לא חיישינן שמא חזר ונגע במים שכבר פירשו.

ואם כנים אנו בזה דממתני' ומן התוספתא אין ראוי לומר דסגי במים ראשונים לחוד אם ניגבו ידיו, נראה דבלא ראוי אין לנו לחדש דסגי בניגוב, דאף שנזכר במתני' דשניים מטהרים את המים הראשונים, מ"מ ראוי לומר דטהרת המים גם מועיל לטהר הידים, וכיון דבכולה מכילתין למדנו דצריך ראשונים ושניים לית לן לחדש דסגי בראשונים, אע"ג דממה שלא אמרו ליטול ראשונים ולנגב, [דהא גם לאחר שניים צריך לנגב], אין ראוי דלא סגי בניגוב, די"ל דבכל ניגוב יש לחוש שיחזור ויגע במים שפירשו מידיו, מ"מ ממה שמצאנו שמים שניים מטהרים, אין לנו ללמוד דסגי בניגוב, ובפ"ב מ"א שנינו בנטל שתי ידיו משטיפה אחת דר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, ואם ה"י הדין דמים ראשונים לבד מטהרים את הידים אם נתנגבו, לא ה"י ראוי לומר ר"מ מטמא כיון שכבר ידיו אינם טמאים, ורק המים טמאים, ומיהו י"ל דר"מ מטמא את המים קאמר, ועי' בב"י סי' קס"ב דדעת שאר הראשונים דשפשוף לאו היינו ניגוב, ועי' ראב"ד פ"א ממקואות ה"ז, ומ"מ העתיק המחבר דברי הר"ש בסי' קס"ב ס"ח דסגי בניגוב, אפשר משום דלא פסיקא ל"י דש"פ חולקין על הר"ש לדינא, אע"ג דמפרשים שפשוף דלא כהר"ש.

ב) תנן בפ"ב מ"א נטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה לבי ידיו משטיפה אחת ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית נפל ככר של תרומה טהור ר"י מטמא, ופירשו בתו' גיטין ט"ו ב' חולין ק"ז א' דר"ל נטל לידו אחת ראשונים ושניים בשטיפה אחת, כלומר שנתן כשיעור שתי שטיפות בשטיפה אחת, ידו טהורה, דהקילו חכמים בידו אחת בנותן ראשונים ושניים כאחד, ואע"פ שאין בהם

רביעית, וכגון ששפך מכלי שיש בו רביעית, או משיירי נטילה, אבל בשתי ידיו לא הקילו עד שיתן ראשונים ושניים, או שיטול רביעית שלם.

ומסתברא דאם יבא ליטול שתי ידיו אחת אחת בזא"ז כל אחת בשיעור שתי שטיפות, דדין ידו השני' יהא כדין שתי ידיו דלא מהני בשטיפה אחת, דסתמא שנינו דשתי ידיו לא שרי בשטיפה אחת ל"ש בב"א ל"ש בזא"ז, וצריך שיטול ידו השני' בראשונים ושניים או ברביעית, ואם קדם ליטול ידו אחת בראשונים ושניים או ברביעית, יכול ליטול ידו השני' בשטיפה אחת כדין ידו אחת, [ועי' בספר מרן זללה"ה ס"א סק"ל ד"ה אם נטל רביעית וצ"ע].

הא דבנטל שתי ידיו ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, ראוי לפרש דבנטל רביעית שלם ידיו טהורות והמים טהורים בשטיפה אחת, וא"צ ראשונים ושניים, והא דקתני בתר הכי נפל ככר של תרומה טהור ור"י מטמא, ראוי לפרש דארישא קאי בנטל ידו אחת משטיפה אחת, דהא נפל ככר של תרומה יש לפרש דנפל למים שנטל בהם, ונטילה מרביעית לא נזכר במשנה אלא עד שיטול, ולא איירי שנטל, ולפ"ז ראוי לומר דבנטל מרביעית כו"ע לא פליגי דגם המים שבקרקע טהורים, אבל בנטל ידו אחת משטיפה אחת יש מקום לדון אם חשבינן לי כנטל ראשונים ושניים בזא"ז, אף שעשאן בשטיפה אחת, והרי תחלת המים הנופלים טמאים והבאים אחריהם מטהרים, והר"ז בדין נפלו ראשונים ושניים למקום אחד, ידידיו והמים שעליהם טהורים ומים שבקרקע טמאים, ונפל ככר של תרומה טמא, או דכיון דאנו מתירים בשטיפה אחת הר"ז כנטל מרביעית וגם המים שבקרקע טהורים, ובזה נחלקו חכמים ור"י.

אבל הר"ש בהגה"ה פירש דפלוגתא דנפל ככר של תרומה קאי בנטל מרביעית שלם דגם בזה ר"י מטמא, וגם המים שעל ידיו טמאים, ולפ"ז ע"כ ר"י לא מצי לקיים הא דר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, דהא דברי ר"מ ע"כ מתפרשין מיהא דבנטל רביעית המים שעל ידיו טהורים, דלאחר ניגוב הרי גם בנטל שתי ידיו משטיפה אחת בפחות מרביעית נמי לדעת הר"ש לכו"ע טהורים בניגוב, וע"כ דר"מ מטמא היינו בלא ניגוב, וע"ז קאמר עד שיטול מרביעית דטהורים בלא ניגוב, ור"י הרי לדעת הר"ש מטמא גם המים שעל ידיו, וזה דחוק בלשון המשנה דפשטא מתפרש דגם ר"י מודה להא דאמר ר"מ עד שיטול מרביעית, ולא פליגי אלא בנפל ככר של תרומה, וכן משמע מלשון המשנה דר"מ נמי מצי סבר דנפל ככר של תרומה טמא, דהא נידון זה נשנה בסיפא כמחלוקת נוספת, ולפי מה שכתבנו לפרש דסיפא דנפל ככר של תרומה קאי רק ארישא בנטל ידו אחת משטיפה אחת, ניחא הכל, דברביעית כו"ע מודו דנפל ככר של תרומה טהור, אבל לפי הר"ש קשה.

והנה ממש"כ הר"ש דר"י מטמא גם מים שבידיו, משמע דס"ל שאין לחלק בין מים שבידיו למים שבקרקע בנטל מרביעית, ויש לפרש דהיינו משום שיש להשוות דין כל המים שברביעית ולא לחלק בין תחלת השפיכה לסופה, וממילא אם המים שעל ידיו טהורים לא יתכנו שיהיו טמאים בקרקע דממה נטמאו, ולפ"ז ר"מ דקאמר עד שיטול מרביעית, והיינו עכ"פ לטהר גם המים שעל ידיו, דלאחר ניגוב הרי גם בלא רביעית טהורים, לדעת הר"ש, א"כ ע"כ ס"ל דנפל ככר של תרומה טהור, ולפ"ז הו"מ למיתני ברישא ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית ור"י מטמא גם ברביעית, והיינו שהמים טמאים, ידידיו לאחר ניגוב הרי גם בפחות מרביעית טהורים גם לר"מ, וכל בבא דסיפא מיותר, ושמא נקטה למיסתם כר"מ דשנאו סתם טהור בלשון חכמים.

ופירושא דמתני' לפי הר"ש דשתי ידיו משטיפה אחת ר"מ מטמא כ"ז שלא ניגב ידיו עד שיטול מרביעית, ובנטל מרביעית אפי' נפל ככר של תרומה טהור, ואפשר לפרש דר"מ קאמר לה, ואפשר לפרש שהם דברי חכמים, ועכ"פ ר"מ ודאי הכי ס"ל, [אע"ג דיש מקום לומר בדוחק דר"מ

מטהר המים שעל ידיו אף אם מטמא המים שבקרקע, ונימא דתחלת מי הנטילה טמאים ומתטהרים (בסוף), ור"י מטמא דס"ל דאין יתרון לרביעית והרי ידיו טמאות כל שלא נגבם וכ"ש שהמים שבקרקע טמאים.

וממה שהתו' בחולין ק"ז והרא"ש שם הביאו מהא דר"מ דכשנוטל מרביעית ידיו טהורות וא"צ שניים, משמע דס"ל דר"י לא פליג בהא אר"מ, דאל"כ הרי ר"מ ור"י הלכה כר"י, ואם ס"ל דהא דנפל ככר של תרומה טהור רבנן קאמרי לה ולמיסתם כר"מ, הו"ל להביא הא דרבנן, ולכאורה מוכח מזה דפירשו כמו שצדדנו דפלוגתא דנפל ככר ש"ת לא קאי ארביעית, וצ"ע, וכעת ראיתי בפ"י הגרמ"ב למרדכי פ' א"ד אות מ"ד שנתקשה בזה דהא ראוי לפסוק כר"י, וכתב לחלק בין תרומה לחולין, ול"מ כן.

ומרן זללה"ה בס"א ס"ק כ"ד נקט דכיון דבסיפא הוא דנחלקו בדין נפל ככר של תרומה, לכן ראוי לפרש דברי ר"מ דעד שיטול מרביעית, גם אם נפל ככר של תרומה טמא, וכיון דאם נפל ככר של תרומה טמא, הרי גם המים שעל ידיו טמאים כדנקט הר"ש, א"כ ע"כ הא דר"מ מטמא עד שיטול מרביעית היינו דגם ניגוב לא מהני, עד שיטול מרביעית, [ואה"נ דקושטא הוא דר"מ סבר דבנטל מרביעית גם המים שבקרקע טהורים, וכש"כ ידידיו טהורים בלא ניגוב, אבל מתנ"י יש לפרש גם אם נפל ככר ש"ת טמא], ובזה גם ר' יוסי מודה, ורק בדין המים שעל ידיו ושבקרקע פליג ר"י ומטמא, כפשטא דמתנ"י דלא פליג אלא בנפל ככר ש"ת, ועל פי זה נמצא דבנטל ראשונים בפחות מרביעית לכו"ע לא מהני ניגוב, ורק בנטל מרביעית לר"י דהמים טמאים מהני ניגוב, ובזה איכא לאוקמי ברייתא ומתנ"י דשפסף בראשו ובכותל ידו טהורה, דכר"י אתיא ובנטל מרביעית, דלר"מ בנטל מרביעית גם אם נגע במי השפשוף ידו טהורה, [וכ"כ הגרמ"ב בפ"י המרדכי אות כ"ג עיי"ש בד"ה שוב], ועל פי זה נתקשה בדברי המחבר סי' קס"ב ס"ח שהעתיק דברי הר"ש דמהני ניגוב לאחר ראשונים של פחות מרביעית, אבל הדברים צ"ע לחלק בין רביעית לר"י לפחות מרביעית לר"מ, דהא לר"י אין יתרון ברביעית, וגם דוחק לאוקמי ברייתא דתוספתא ברביעית דוקא וכו', ופשוט דברי הר"ש דקושטא הוא לכו"ע דראשונים שנגבן ידו טהורה, ואף שלא נתן רביעית, וכמו שהעתיק המחבר, וכ"ד כל האחרונים הרע"ב והלבוש והד"ח והמ"א וכן הביא הב"י בסי' קס"ה בשם מהרי"א, וכ"מ במ"ה, [מ"ש הר"ש בהגה"ה ראשונה דזימנן דזקוק למים אפי' לטהר ידיו לר"מ כשלא הי' בראשונים רביעית, ר"ל לטהר ידיו בלא ניגוב]. ולמש"כ לעיל סק"א יש לחוש בכל ניגוב שנגע במים שכבר פירשו ונטמאו ידיו, [דרוב הראשונים לא פירשו דשפשוף היינו קינוח עי' ב"י], ומשכח"ל דין ניגוב כשניגבו ברוח או כנגד המדורה, ובלא ניגוב במפה.

ג) דעת הרמב"ם בפ"ו מברכות ובפ"א דמקואות דלעולם צריך רביעית מים לשתי ידים, לראשונים לתרומה, וזה בין בנוטל שתי ידיו כאחד בין בנוטלן בזא"ז, ובנוטל בזא"ז כמובן שהרביעית מתחלק בין יד ליד, ושפיר יכול ליטול ידו ראשונה ברבע רביעית או בג' רבעי רביעית, והמותר ליד השני, וצריך שיגמור כל מי הרביעית בין שתי ידיו, ובנוטל רק ידו אחת צריך נמי שיהא בכלי רביעית, אבל לא נתפרש אם יש שיעור כמה מים יטול, ומסתברא דכל שרחץ כל ידו שפיר דמי, ואם בא ליטול ידו השני' במותר צריך שישפוך עליה כל המותר, דשיעור רביעית לשתי ידיו מתפרש שצריך לשפוך כל מי הרביעית, ואם נטל בפחות ושייר מקצת, לא יצא ידי נטילה לשני', גם לא לשם ראשונים לתרומה. גם בנטל שתי ידיו ברביעית עדיין צריך שניים, ונראה דה"ה בנטל רביעית לכל יד ויד. ומסתברא דאם נטל מרביעית ליד אחת ראשונים ושניים דיצא, [אם שפך כל הנותר לשני', ושמא גם בשייר מקצת, דהא שניים א"צ רביעית, וצ"ע].

ומתני' יש לפרש דאתי לאשמועינן דאפשר לטהר רק יד אחת והשני' תשאר טמאה, כ"מ בפיה"מ דהיינו דאשמועינן, והא דנקט משפכה אחת אגב סיפא נקטה, ועוד דבעי לפרושי דרך ידי ראשונים קאמר, וכאילו קתני נטל שפכה אחת ליד אחת יצא ידי ראשונים, אבל נטל שפכה אחת לשתי ידי ס"ל לר"מ דגם ידי ראשונים לא יצא א"כ יטול בשניים רביעית, דאע"ג דבעלמא א"צ בשניים רביעית, אבל בנטל שתי ידי אחד ס"ל לר"מ דצריך רביעית לשניים, ולא נתפרש טעמא דמה יתרון יש לרביעית בשניים, אם החסרון בראשונים הוא כדמשמע בפיה"מ ובפי"א ממקואות ה"ו משום שכאילו יד אחת ניטלה במים שכבר נטל בהן, דלפי"ז אכתי אין כאן ראשונים, ואמנם פירש ז"ל דחכמים חולקין וס"ל דא"צ רביעית בשניים, אבל טעמא דר"מ צ"ע, ובמי רביעית השניים הללו לר"מ נחלקו אם נפל בהם ככר ש"ת אם דינם כשניים דטהור או כבראשונים ושניים וטמא, [כן מבואר בפיה"מ מכת"י שחסר בפנינו], ואנן קיי"ל כחכמים דפליגי אר"מ ושפיר יצא ידי ראשונים בנטל בשפכה אחת לשתי ידים.

(ד) פ"א מ"א מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים, בר"ש וברא"ש נתקשו בסוגיא דגיטין ט"ו ב' דמיתין דאמרי דבי ר' ינאי ידים אין טהורות לחצאין למימרא דאי משי פלגא פלגא ידי לא נטהרו, ואמאי לא מיתין מתני' דאין מוסיפין על הראשונים, ונדחקו ז"ל ליישב משום דאיכא פלוגתא בתוספתא בזה, ולכאורה י"ל דאי ממיתין הו"א דה"מ כשלא נטל מי רביעית, דכיון דהמים טמאים, הרי כשחוזר ונוטל דיינין למים שנותן כאילו נגעו ביד שלא נטלה, או במים טמאים, אם עדיין לא ניגבה, אבל בנטל חצי היד מרביעית, שמא יכול להוסיף וליטול חצי השני מרביעית, ומדר' ינאי שמעינן דבכל גווני אין ידים טהורות לחצאין, גם שמא י"ל דהו"א דאם נטל ראשונים ושניים לחצי יד דיכול לשוב וליטול ראשונים ושניים לחצי השני, ורק עד שלא נטל השניים אינו יכול להוסיף על הראשונים, גם י"ל דהא דאין מוסיפין על הראשונים הוא לענין להשלים לרביעית שלא יצטרכו שניים, אבל לטהר לחצאין בראשונים ושניים שמא שפיר דמי.

עי' בר"ש ותו"ד ז"ל דמים ראשונים מטהרים הידים מכל וכל אלא שהמים שעליהם טמאים, ולכך צריך שניים לטהר את המים, אבל אם נגבו הידים עד שלא נתן עליהם שניים שפיר נטהרו ואין מקום לשניים, ואע"ג דלעולם גם לאחר שניים צריך לנגב את הידים כדאמר סוטה ד' ב', מ"מ הצריכו חכמים שניים עדיף לטהר גם את המים, שמא יגע בהם עד שלא ינוגבו, וגם י"ל דלפעמים בניגוב אם נוגע במים של הניגוב לאחר שפירשו מידיו הרי ידיו חוזרים ונטמאים כדתניא בתוספתא בר"ש פ"ב מ"ב בשפשף בראש ובכותל וחזר ונגע בהן טמאים, [ועי' מש"כ בזה לעיל סק"א], וכיון דהמים השניים לא באו אלא לטהר את המים שפיר יכול להוסיף עליהם, אם בשטיפה ראשונה לא הגיעו עד הפרק, ולר"מ אם נטל הראשונים ברביעית שלם א"צ לשניים כי המים גם נטהרו, וא"צ שניים אלא בנטל בפחות מרביעית, [תיבות א"נ שבהגה"ה נראה כט"ס], ואם לא הגיעו הראשונים עד הפרק אינו מוסיף עליהם כדתנן במתני' דאין מוסיפין על הראשונים, וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטול, או שמא יכול לחזור וליטול כל היד אף בלא ניגוב, ולא אמרו אין מוסיפין אלא כשבא להשלים רק את החלק שלא הגיעו אליו הראשונים, וכמו שנסתפקו הר"ש והרא"ש, אבל על השניים אם לא הגיעו לפרק מוסיף עליהם.

והא דתניא בתוספתא מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים כיצד נטל את הראשונים ושפשף [ונמלך, לפנינו ליתא וכן בראב"ד פ"א ממקואות ליתא] ונטל את השניים ואין כדי שיגיעו לפרק הר"ז מוסיף עליהם, נראה דהאי ושפשף היינו לומר שהגיעו הראשונים לכל היד עד הפרק, ולפי שמצוה לשפשף והיינו נמי לפזר המים בשוה בכל השטח, לכך הזכיר ושפשף, לומר שלא הוצרך להוסיף בראשונים, ונטל את השניים ולא הגיעו לפרק הר"ז מוסיף עליהם, ולפמ"ש

הר"ש דשפשף היינו שניגב ולפי מאי דס"ל דסגי בניגוב, אינו מובן מה ענין לשניים בכאן הרי כבר נטהרו הידים טהרה שלימה, ואין כאן נידון להוסיף על השניים דאין צריך להם כלל, וכבר כתב הר"ש בתחלה דמאחר שקינח ידיו מן הראשונים ידיו טהורות ומה לנו במה שנוטל שניים ומוסיף וכי פליגי בשלא קינח מן הראשונים, אבל לא נתפרש אם מגיה בתוספתא ואידך.

והעיר בני יוסף נ"י דבלשון הר"ש והרא"ש משמע דאם אין מוסיפין גם על כל היד אין קושיא הא דבגיטין לא מיייתנין למתני, ורק אם על כל היד מוסיפין ורק על חצי' אין מוסיפין לפ"ז קשה אמאי לא מיייתנין בגיטין למתני, והדברים מבוארין דאם על כל היד מוסיפין ורק על חצי' אין מוסיפין, א"כ היינו ממש נידון דר' ינאי אם ידים טהורות לחצאין, אבל אם גם על כל היד אין מוסיפין והוא מטעם דהמים שעל חצי' יטמאו את המים הנוספים, א"כ אכתי אפשר דידים טהורות לחצאין כשניגבה חצי' הראשון.

והנה לקושטא דמילתא למאי דפסקו הפוסקים בעיא דאילפא בגיטין לקולא, ואם חצי' טופח להטפח מוסיפין, א"כ ע"כ ראוי ליישב מימרא דר' ינאי גם לפ"ז, ומתני' דאין מוסיפין על הראשונים מתפרשא לפ"ז דוקא בשכבר אין טלה"ט בראשונים, וא"כ היינו ממש הא דר' ינאי דידים אין טהורות לחצאין, ותירוץ הר"ש ליתא בזה דהא ר' ינאי הו"מ למימר דהילכתא כמתני', ולמה נקט לה כמימרא מחודשת, ודברי הר"ש הם ליישב למה הגמ' הביאה לדרי' ולא הביאה למתני', אבל על ר' ינאי קשה, ולפמשי"כ לעיל ניחא דאי ממתני' שמא הו"א דדוקא בנתן ראשונים פחות מרביעית, אבל בנתן ראשונים מרביעית, או שנתן גם שניים על החצי יד, שמא מוסיפין, קמ"ל ר"י דבכל גווני אין ידים טהורות לחצאין, א"נ אי הוי נקט הלכתא כמתני' הי' צריך לפרש דמתני' בדליכא טלה"ט בראשונים איירי, ואילו אין ידים טהורות לחצאין בפשוטו מתפרש לחצאין ממש שכבר ניגבה חצי' ואח"כ מטהר חצי' הנשאר, גם יתכן לפרש אין מוסיפין על הראשונים להשלים לרביעית שלא יצטרכו שניים, אבל לראשונים שמא מצטרפין.

נראה דבכלל הא דידים אין טהורות לחצאין, דגם בנוטל ברביעית שלם, דלא נשלמה טהרת היד עד שהגיעו המים על כולה, ואם נגע משקה ביד, עד שלא הגיעו המים לכולה, אפילו במקום הרחוק, הרי המשקה נטמא, דידים אין טהורות לחצאין, ומ"מ מי הרביעית לא נטמאו כלל כיון שמחוברים ביחד ועומדים לגרום לטהרת היד בגמר נטילתן.

(ה) פ"ב מ"ב נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם או צרור ידיו טמאות שאין המים האחרונים מטהרים אלא המים שע"ג היד, נראה הטעם דדיינין למים שעל הקיסם כאילו נגעו ביד ופירשו על הקיסם וחזרו ונגעו ביד, וכדתניא בתוספתא שבר"ש דשפשף בראשו או בכותל וחזר ונגע במים נטמאו ידיו, והיינו דאמרין שאין המים האחרונים מטהרים אלא מים שע"ג היד ולא פירשו ממנה, וכל שנוגעים ביד מים שאין המים האחרונים יכולים לטהרם הרי נטמאת היד וצריכה ניגוב ונטילה, ומה"ט גם אם תתנגב היד תשאר בטומאתה אף לדעת הר"ש דלאחר מים ראשונים מהני ניגוב לטהר את היד, דהכא נטמאה היד ממים שפירשו ממנה וחזרו וטמאוה, ולזה לא מהני ניגוב, כיון שהמים טימאו את היד, וכל ניגוב דמהני היינו ממים שהיד טימאה אותם ולא חזרו לטמאותה, שלא פירשו ממנה, ובמ"א נתקשה בזה.

גם אם אירע שטיפת מים הגיעה לצרור וממנו ליד נמי חשיבא נטילה מכח גברא, שהצרור והקיסם אינם מחזיקים מים, וכח הנותן משמש גם בירידתם מן הקיסם ליד, וכאילו היו הצרור והקיסם בתוך מי הנטילה.

ובשו"ע סי' קס"ב ס"ט מסיים בה דאם נטל מרביעית שפיר דמי, והיינו משום דהא איירי שהקיסם והצרור היו רפויים ולא חצצו, והלכך כל המים טיהרו את היד ולא נטמאו המים כלל, למאי דקיי"ל דבנטל רביעית א"צ שניים.

הרמב"ם פירש למתני' בצרור או קיסם החוצצים וז"ל בפ"א ממקואות ה"ג נטל את הראשונים ונמצא על ידיו דבר חוצץ והסירו ונטל את השניים הרי ידיו טמאות כשהיו שאין המים השניים מטהרים אלא הנשאר מן המים הראשונים ע"ג ידיו, עכ"ל, והנה אם נתכוין בשניים שישמשו כראשונים להשלים על מקום החציצה, דין הוא שיועילו לפמשי"פ הרמב"ם שם ה"ז דאם הי' מקצת הראשונים שנטל טלה"ט שפיר מוסיף עליהם, וסתמא הכי מתפרש שנותן השניים בעוד הראשונים טלה"ט, וא"כ החסרון בכאן משום שחשב שהמים שנותן הם שניים, ויש לעי' בזה בתרתי, חדא למה כשחשב שהם שניים אינם יכולים לשמש כראשונים, והרי פשטא דמילתא לפמשי"פ הרמב"ם שם ה"ה הא דשפשפה בכותל דלאו היינו ניגוב, לא מצאנו דסגי בניגוב הראשונים בלא שניים, וא"כ השניים משמשים גם לטהרת היד ולא רק לטהרת המים, ויש להכשיר כסבור שניים ונמצאו ראשונים אם אידי ואידי לטהרת היד, ואף אם נימא דס"ל להרמב"ם כהר"ש דסגי בניגוב, ונמצא שכשמכוין לשם שניים אינו מכוין לטהרת היד אלא לטהרת המים, או דנימא דכסבור שניים ונמצאו ראשונים לא עלו לראשונים, אכתי איך אפשר למיתני סתמא ידיו טמאות, והיינו דלא יועיל להו שניים נוספות, הרי סתמא דמילתא איירי בנוטל בר אוריין וכשמסיר החציצה יודע הוא שחצצו, וממילא מכוין בשניים שישמשו כראשונים על מקום החציצה, ואף אם נימא דגם המים שניתנו על מקום הנטילה לא שימשו כשניים כיון שעדיין לא גמר נטילת הראשונים על כל היד, ולכן לא יועיל להוסיף שניים רק על מקום החציצה, כדקיי"ל מוסיפין על השניים, אבל למה לא יועיל כשיחזור ויתן שניים על כל היד. עי' בספר מרן זללה"ה ס"א ס"ק י"ד שכתב דלהרמב"ם ע"כ לאוקמי בגוונא שכשהסיר דבר החוצץ לא נטפו ממנו מים על היד, דאל"כ נטמאה היד כמו לפיר"ש עיי"ש.

דברי הרא"ש בתוספותיו ובפסקיו בחולין ק"ז שהועתקו בטוש"ע סו"ס קס"ב דמי שיש לו רטי' על ידו יכול ליטול עד הרטי' ואין כאן משום ידים אין טהורות לחצאין, דהוי כנקטעה ידו, צ"ע דהא ודאי לענין טבילה אם לא הכניס הרטי' במקוה לא עלתה לו טבילה מדאורייתא, ומנלן דלענין נט"י שאני, וכבר נתקשה בזה מרן זללה"ה בס"א ס"ק כ"ה, ונראה דס"ל להרא"ש דבענין נט"י הי' אפשר לחכמים לקבוע גם דטהורות לחצאין, וכדחזינן דאיצטריך לר' ינאי לאשמועינן דאין טהורות לחצאין, והלכך בגוונא דרטי' דיש להתיר מקום הרטי' מדין מפה כיון דליכא חשש דאתי למינגע, שפיר אפשר להתיר חצי' בנטילה וחצי' במפה כיון דא"א כולו בנטילה, והר"ז לענין נטילה כאילו נקטעה ידו, דליכא פגם במה שאינו נוטל אלא חצי' ומשאיר חצי' טמאה, כיון דמתירה עיי' מפה.

ו) פ"ב מ"ג הידים מטמאות ומיטהרות עד הפרק, מטמאות היינו שמטמאים אחרים, אבל ברמב"ם פ"א ממקואות ה"ד כתב מתטמאות והיינו שהם מתטמאות מאחרים, ובמשניות הגירסא מיטמאות והוא כפי' הרמב"ם, ומיהו תרוייהו כי הדדי נינהו ותרוייהו קושטא נינהו דגם מטמאות וגם מתטמאות עד הפרק.

שם כיצד נטל את הראשונים עד הפרק ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה, נראה דהוא דבר שלא יתכן במציאות ליטול עד הפרק בצמצום ושלא תעבור שום טיפה מחוץ לפרק, וכל טיפה שהיא מחוץ לפרק ומחוברת בטופח להטפיח במים שתוך הפרק, אם היא באשבורן הרי נטמאת, ולעולם יש משהו טיפה שהיא כאחת עם טיפה שתוך הפרק, באופן שלעולם אם יצאו מעט מים

מחוץ לפרק הרי בודאי נטמאו ע"י המים שתוך הפרק, ואף אם טיפה זו לא חזרה לתוך הפרק מ"מ השניים כבר נטמאו בטיפה הזו והם מטמאים את היד, ולכן הא דקתני נטל את הראשונים תוך הפרק דינא קתני אם אירע כך, אבל במציאות אין הדבר בהוה.

שם נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טמאה, ע"י בא"ר ובתוי"ט בשם ב"י דר"ל שנטל את הראשונים ואת השניים תוך הפרק עד שיצאו משם ג"כ חוץ לפרק וחזרו ליד טמאה, ולשון חזרו משמע שכבר היו בתוך הפרק וחזרו, ונטמאו הראשונים בהיותם בתוך הפרק וכשיצאו חוץ לפרק שוב כבר לא יטהרו ע"י השניים, בין אם יבאו השניים עליהם בעודם מחוץ לפרק ומשום שאין השניים מטהרים חוץ לפרק, ובין אם חזרו לתוך הפרק ואח"כ יבאו עליהם השניים, דכיון שכבר היו מחוץ לפרק שוב אינם מטהרים ע"י השניים, דחוץ לפרק כאילו שפסם בראש או בכותל, דהנוגע בהם אח"כ נטמא, ולא יועילו לו השניים, [וצ"ע בשעה"צ סי' קס"ב אות ח', ובמ"ב ס"ק ס"א ס"ב ובספר מרן זללה"ה ס"א ס"ק י"ח כ"א], וכ"מ בא"ר סי' קס"ב סק"ב, וע"י לק' סק"ט, וכך לי אם נגע בהם בידו בראש או בכותל, או שחזרו מהראש והכותל לידו, והלכך כשחזרו לתוך הפרק טימאו את היד, ובר"ש ורא"ש דקדקו לפרש שהמים השניים נטמאו בראשונים שחוץ לפרק כיון שאינם מטהרים אותם, ואמנם כן הדברים, אבל בדינא דמתני' שהראשונים בעצמם חזרו אין צורך לזה שהשניים נטמאו, דהראשונים בעצמם חוזרים ומטמאים את היד, כדתניא סוטה ד' ב'. הא דנקט התנא שגם השניים יצאו חוץ לפרק, הוא לאשמועינן דאין השניים מטהרים את המים שחוץ לפרק.

ונראה דאע"ג דלשון חזרו משמע שכבר היו המים ביד, מ"מ קושטא הוא דגם בנטל את הראשונים והשניים רק בחוץ לפרק ומשם הגיעו לפרק דנמי טמאים, דהמים שבתוך הפרק מטמאים את המים שחוץ לפרק, וכמ"ש בהגהות מהר"ח בטור ריש סי' קס"ב, דמה"ט גם אם ישפיל ידיו מתחלה ועד סוף נמי ידיו טמאים, ואף שהחיבור ע"י קטפרס מ"מ טיפה אחת מתטמאה שהיא אחת כאשבורן, וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, והרי כל טיפה מטמאת חבירתה, [ע"י בא"ר סופ"ח דטהרות דרך בטב"י משכח"ל דנצוק וקטפרס אינם חיבור למשקין, וע"י מש"כ בזה במכשירין ס"ה סק"ח], וגם סתמא דמילתא כשנגמר קילוח המים עדיין הידים טה"ט וזה כאשבורן, ויתטמאו השניים מהם חוץ לפרק ויטמאו את היד.

הרמב"ם בפ"ו מה' ברכות הט"ז הביא הא דסוטה ד' ב' דהנוטל צריך שיגביה ידיו שלא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, ואע"פ שלא הזכיר מים שניים בנטי"י לחולין, ובפ"א ממקואות ה"ג כתב שהנוטל ידיו לתרומה צריך שיטול פעם שני, ומשמע דהנוטל לחולין א"צ מים שניים וכמ"ש הב"י בדעתו, וכן הרמב"ן בחולין ק"ז, וא"כ צריך לפרש דאע"ג דידיה נטהרו בראשונים, מ"מ אם פירשו הראשונים מן היד וחזרו אליה הרי הם מטמאין אותה להצריך נטילה, ורק עד שלא פירשו אינם מטמאים אותה ונטהרת בניגוב, וכשיצאו חוץ לפרק הרי"ז כפירשו, וכן הרי"ף בפרק אלו דברים הביא ההיא דסוטה שצריך להגביה ידיו שלא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו לטמאות היד אף שלא הזכיר מים שניים כלל, וצריך לפרש כמ"ש בדעת הרמב"ם, וכ"כ ביש"ש פ"ח דחולין סל"ו דהרי"ף ע"כ דלא כהרשב"א שהרי סבר עד הפרק של הזרוע ומ"מ הביא הא דצריך שיגביה ידיו, וע"כ כהר"ש ס"ל, ויש לפרש הענין דבתחלה שפיר היו המים מטהרין את היד לחולין, דאף אם הידים שניות, אין עושות שלישי בחולין, ואח"כ כשגזרו דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, נמצא דמי הנטילה נעשים ראשונים לטמאה, וה"י ראוי לבטל נטילתם, דמים טמאים אינו בדין שיטהרו, אלא דא"כ בטלה נטי"י, לכך השאירו נטי"י

במקומה, וכאילו אין המים נטמאים, וכ"ז בדרך נטילה, אבל מים שפירשו מנטילתם הרי הם מים טמאים וכשנוגעים ביד מטמאין אותה, [ועי' סי' ק"ס סיי"א בהגה"ה], ועדיין צ"ע בכ"ז.

הערוך בערך מי כתב וז"ל מים הראשונים צריך להגביה ידיו למעלה שמא יצאו המים לזרועו שלא נטל אותו במים שהוא חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים עכ"ל, ומתפרש שפיר כשיטת הר"ש והרא"ש והרמב"ם והרי"ף דהמים שנטמאו בידיו אם יצאו לזרועו שלא נטל אותו במים לפי שאינו בכלל היד לנטילה ויחזרו ליד יטמאוהו, ואין צורך לחדש דס"ל להערוך דמקום הזרוע מטמא בדין ידים, מה שלא מצאנו כלל מי שסובר כן, וצ"ע במה שהב"י לא פירשו כן, וכבר נתקשה בזה מרן זללה"ה בס"א ס"ק ט"ו, אח"כ ראיתי בסמ"ג עשה כ"ז דמשמע דפירש דעת הערוך כהב"י, ועי' א"ר סי' קס"ב ס"ק ט"ז.

ז) הרשב"א בתשו' ח"ג סי' ר"ס והובא בב"י סי' קס"ב כתב דלכך השמיט בתורת הבית ההיא דסוטה דהנוטל צריך להגביה ידיו, משום שלא אמרו כן אלא אם נטילת ידים היינו רק עד סוף קשרי האצבעות, דלפ"ז המים שיוצאים חוץ לפרק היינו לכף היד שהיא בדין טומאת ידים, ומטמאה את המים, וכשחוזרים ליד מטמאים אותה, אבל לפמ"ש דנטי"י הוא עד קנה הזרוע, שאינו בדין טומאת ידים, הרי גם כשהמים יוצאים חוץ לפרק אינם נטמאים, וגם כשחוזרים ליד אינם מפסידים הנטילה, דשפיר יוטהרו ע"י השניים כיון שטומאתם מחמת מקום הנטילה שהשניים באים לטהרו, וא"צ להגביה הידים, ודבריו ז"ל הם כפי גירסת רש"י בסוטה במתני' דידים דבסיפא קתני נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאה וכ"ה ברשב"א חולין ק"ז, ומפרש לה דחוץ לפרק היינו חוץ למקום האצבעות ובכף היד ונטמאו המים מחמת הכף ולא נטהרו ע"י השניים שהיו עד הפרק, וכ"כ בחולין שם וז"ל וצריך להגביה ידיו אחר נטילה לפי שפעמים שהשניים אין חולכין כ"כ כמו שהלכו הראשונים ויחזרו מים הראשונים ויטמאו את הידים, וכן אמרין פ"ק דסוטה שצריך להגביה את ידיו וכן שנינו במס' ידים נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאה עכ"ל, וכוננו מבוארת שאם היו השניים חולכים בכל מקום שהלכו הראשונים היו השניים מטהרים אותם, ומשמע אפי' היו מגיעים רק לחצי הכף לא היינו דנים דאין טהורות לחצאין, כיון דסגי ברחיצת האצבעות לחוד, והלכך כל מה שמוסיף נטפל לטהרת האצבעות, אבל מאחר שאינו בא ליטול אלא האצבעות, רק שאינו מצמצם ונוטל קצת מן הכף, הלכך אינו מקפיד לדקדק כמה הגיע על הכף מן הראשונים וכן גם מן השניים וזימנין שנתן מן הראשונים יותר ולא נטהרו לאחר שנטמאו מן הכף, ואם יחזרו ליד יטמאוהו לכך צריך להגביה ידיו, אבל המים שנטמאו ביד עצמה אפי' יצאו וחזרו שפיר יוטהרו ע"י השניים. צ"ע לדעת הרשב"א מהא דתניא בתוספתא הובאה בר"ש פ"ב מ"ב דאם שפף ידו לאחר ראשונים בראש או בכותל טהורה, ואם חזר ונגע בהן טמאה, ומה בין זה לחוץ לפרק של כף היד, וצ"ע. מש"כ הרשב"א בתשובה דרב בסוטה לטעמי' דס"ל נטי"י עד לקשרי האצבעות, יש לשאול דהא מיייתנין התם תנ"ה כוונתי' דרב, וצ"ל דאף דקיי"ל כשמואל דעד הפרק דנטי"י היינו עד קנה הזרוע, אינו אלא דשמואל בחולין שם סבר להחמיר, אבל מודה דמן הדין סגי באצבעות, ובהכי מיתוקמא ברייתא.

דברי התר"י בפרק אלו דברים מתפרשין שפיר כמו שהגיה הב"ח, ומה שפירש דבלא הגביה ידיו מתטמאים השניים מהראשונים שיצאו חוץ לפרק, ולא פירש שהיד מתטמאת מהראשונים שחזרו לפרק, הנה גם הר"ש במתני' פ"ב מ"ג נקט כן, אף דמפורש דאיירי כשחזרו הראשונים לפרק, ועי' לעיל סק"ו, אבל בדברי התר"י דקאי בחששא דאיכא אם לא יגביה ידיו ניחא טפי שהזכיר השניים, דיציאת הראשונים חוץ לפרק הוא דבר שבהכרח בכל נטילה דלא יתכן לצמצם

ליטול בדיוק עד הפרק, אבל חזרתם לתוך הפרק, אינו מצוי כ"כ מעצמם אבל הוא מצוי הרבה ע"י השניים, דמיד ששופך השניים על הראשונים, זזים הראשונים ממקומם והמים שעל סף הפרק חוזרים מיד לפרק, ובה כבר ראוי להזכיר שכל השניים טמאים, מאשר להזכיר רק שהראשונים שחזרו מטמאים את היד.

ח) שו"ע סי' קס"ב ס"א הנוטל צריך שיגביה ידיו כו', יש לתמוה שהמחבר העתיק דעת הרשב"א בסתם בעוד שהרי"ף והרא"ש והר"ש חולקים וכ"נ דעת הרמב"ם [כמ"ש בבה"ל סו"ס קס"א דדעת הרמב"ם כהרי"ף דנט"י עד לקנה הזרוע ומ"מ העתיק הגמ' דצריך להגביה ידיו], וכן הסמ"ג והטור, ולפי גירסא שלנו במשנה הדברים מפורשים במשנה, וכן לקמן ס"ח העתיק התוספתא דנגע במים ששפך בראש או בכותל טמאה, וביצאו חוץ לפרק וחזרו נמי לדעת הר"ש והרא"ש היינו טעמא דטמאה, וכן במרדכי פרק אלו דברים, פירש כהרא"ש בהא דצריך להגביה ידיו, ולמש"כ לעיל גם דעת הערוך ותר"י מתפרשים כן, וכן ברי"ו פירש כהרא"ש, ודעת הרשב"א יחידאה היא, ובב"י כתב דגם דעת ה"ר אביגדור שבאגור כן, ולדבריהם גם כשנטל כל היד צריך להגביה ידיו, וגם הרמ"א שכתב ויש חולקים בזה נמי השאיר הדבר כאילו בלא הכרעה, והדברים צע"ג, וכבר הביא במ"ב בשם אחרונים דהעיקר כהיש חולקים.

שם בהגה"ה וה"ה אם משפילם מתחלת הנטילה כו', כבר תמה במ"א דלדעת הרשב"א לא מהני מה שמשפילם כיון שהמים נטמאים בכף, וצידד להעביר הגה"ה זו לאחר ויש חולקים בזה והיינו לדעת הרא"ש ודעימי', וגם בזה יש לשאול קו' מהר"ח דהא ודאי לא יתכן לצמצם הנטילה שתהא בגבול הפרק, וע"כ יש מים גם מחוץ לפרק והמים הללו מתטמאים מן המים שבתוך הפרק וכשמגיעים ליד מטמאים אותה ואינם נטהרים בשניים, וגם בהוה כששופך המים בפרק והם עוברים גם משהו מחוץ לפרק, הרי המים עצמם שנטמאו בתוך הפרק יצאו חוץ לפרק ואח"כ יחזרו כשידיו מושפלות ויטמאו את היד, ושם י"ל דמעט המים שעוברים את הפרק מחמת שא"א לצמצם נטפלים הם למים שבתוך הפרק ונטהרים בשניים, [והרי המשפך ידו בראש ובכותל אינו נטמא מחמת המים כל זמן שלא פירשו, וה"נ דכוותה], וצ"ע.

המ"א בהקדמתו דן לדעת הרשב"א אם מועיל נטילה ברביעית שלא יצטרך להגביה ידיו, והנידון כיון שהמים נטמאים בכף והוא נוטל רק אצבעותיו אם מועיל מה שנוטל מרביעית שגם מהכף לא יתטמאו המים, ולכאורה ממה שמבואר ברשב"א בחולין הובא לעיל סק"ז שהמים השניים מטהרים גם את הראשונים שעל הכף, חזינן שהם בדין נטילה, וא"כ בדין הוא שאם נוטל מרביעית יועיל גם שלא יתטמאו מהכף וכדמסיק המ"א.

ט) נראה דכל היכא דתנן ידיו טמאות, ר"ל דגם אם יתן שניים או אם נתן שניים נשאר ידיו טמאות, וכגון פ"ב מ"ב נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם או צרור ידיו טמאות שאין המים האחרונים מטהרים אלא המים שע"ג היד, הנה מתפרש שידיו טמאות ולא יועילו השניים, והיינו גם אם יסיר את הצרור והקיסם קודם השניים, דאלי"כ לא שייך למיתני ידיו טמאות, אלא הול"ל ידיו טהורות ובלבד שיסיר את הצרור והקיסם קודם השניים, ולא נתפרש מה שהביא במ"ב סי' קס"ב ס"ק ס"ב להסתפק בזה, וכבר רמז לזה בשעה"צ שם, וברמב"ם פ"א ממקואות ה"ג כתב בהדיא שהסיר את הצרור והקיסם קודם השניים, אלא דמפרש לה בצרור וקיסם החוצצין, אבל הא מיהא איכא למישמע מיני' דמתני' מתפרש דגם בהסיר את החוצצים קודם שניים נמי טמאות.

וכן הא דתניא בתוספתא הובאה בר"ש שם דנטל את ידיו ושפשפה בחבירתה טמאה בראש או בכותל טהורה חזר ונגע בהן טמאה נמי מתפרש דשפשפה בחבירתה טמאה ולא יועילו שניים וכ"ה

במ"ב שם ס"ק ס"א, ולמש"כ לעיל סק"א לפרש דשפשה בראש או בכותל טהורה דר"ל שיועילו לה שניים, א"כ ע"כ דחזר ונגע בהן טמאה היינו דלא יועילו שניים, וכן מתפרש מתני' דפ"ב מ"ג דשפשה בחברתה טמאה בראש ובכותל טהורה.

וכן מתני' שם דנטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טמאה, נמי נראה דמתפרש בין בחזרו הראשונים ליד קודם השניים ובין בחזרו אחר השניים, דמים שיצאו חוץ לפרק כאילו היו בראשו או בכותל דלא מהני אם יחזירם ליד שיוטרו ע"י השניים, ועוד דגם בחזרו ליד אכתי נשאר מהם טלה"ט חוץ לפרק דסתמא דמילתא נותן את השניים מיד אחר הראשונים דעדיין כל היד טלה"ט, והגרמ"ב ז"ל באות נ"א כתב לדקדק מלשון המרדכי דאם חזרו ליד קודם השניים הרי השניים מטהרים אותם, וכן בשעה"צ סי' קס"ב אות ח' י', והדברים מחודשים דאין המקום גורם לאחר שיצאו ממנו, וז"ל הא"ר בסי' קס"ב אות ב' אם באו אח"כ לתוך הפרק מטמאין היד ופוסלין המים שלא יצאו דהיינו שאין מים שניים יכולים לטהר אותם כיון שבאו ממקום שלא היתה שם נטילה עכ"ל, הנה פשוט לי' ז"ל דכיון שהיו במקום שאינו מקום נטילה שוב אין השניים יכולים לטהרם אף שחזרו למקומם, [וכ"ז לדעת הר"ש והרא"ש שזו דעת רוב הפוסקים כמש"כ סק"ח] וכ"נ דעת מרן זללה"ה בסי"א ס"ק י"ג י"ח י"ט עיי"ש.

וכן בנטל את הראשונים לידו אחת ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו דידו טמאה, היינו נמי דצריך לנגב ולחזור וליטול ראשונים ושניים.

(י) פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו טמאות, הר"ש והרא"ש פירשו על פי התוספתא דמיירי שנטל שתי ידיו זו לעצמה וזו לעצמה ואח"כ נגעו זו בזו לקראת נטילת השניים, ונטמאו בנגיעתן ושוב לא יטהרום השניים כיון שכל יד נטמאה גם מחמת חברתה, ויש לעי' א"כ הו"ל למיתני נטל את הראשונים לידו אחת ונגעו זב"ז נטמאו, ומה ענין להזכיר השניים, וכש"כ דקשה לדעת הרמב"ם דפירש ידו אחת רק אחת, דהא כבר קתני בסיפא נטל ידו אחת ושפשה בחבירתה טמאה, ומה ענין להזכיר נטילת השניים, ולמש"כ מרן זללה"ה דנטילת שתי ידיו הוא גם בשאינם נוגעות זו בזו אלא ששופך עליהם כאחד עי' ס"א סק"ל, נראה לפרש דנטל את השניים לשתי ידיו היינו גם כשלא נגעו זב"ז, אלא דכיון דהקילוח הוא על שניהם כאחד, הרי המים מתטמאים מן האחת ומטמאים השני, וכ"ה בלשון הרמב"ם פ"א ממקואות ה"ה שהשניים מתטמאים מחמת היד שלא ניטלה במים ראשונים וחוזרים ומטמאים את היד השני, הרי בהדיא שהמים מטמאים ולא נגיעת הידים, ואע"ג דלהרמב"ם שהשני לא ניטלה כלל הדבר פשוט יותר שהמים נטמאים, מ"מ עכ"פ שמעינן דפירש למתני' בנטילה גם שלא בנגיעה, ודכוותה יש לפרש גם לפירוש הר"ש והרא"ש דאיירי בנטל שתי ידיו אחת אחת, דמ"מ מתטמאים ע"י השניים המשותפים לשניהם, ואפילו לא נגעו הידים זב"ז, אלא שהם זה בצד זה.

איברא דיש מקום לשאול דהא סתם נטל לשתי ידיו משמע בכל גווני בין שהם זה בצד זה ובין שהם זה תחת זה, וכשהם זה תחת זה לכאורה ראוי לטהר העליונה, דכשהשניים עברו על ידה טרם נטמאו ביד השני, ומתני' קתני ידיו טמאות דמשמע תרוייהו, וכש"כ דקשה לדעת הרמב"ם דהנידון רק בנטל ראשונים ליד אחת, דא"כ ידו טמאה קאי עלה, והרי שמא היתה העליונה, וצ"ל דסתמא דמילתא המים נוגעים בתחתונה עוד בטרם נגמרה נטילת העליונה והרי המים מתטמאים, ואע"ג דהוא חיבור ע"י ניצוק, מ"מ כי היכי דחשיבא חדא נטילה לענין דלא חשיב נעשה מלאכה בעליונה לפסול המים לתחתונה, ה"נ חשיבא נטילה אחת לענין זה, דכל שמשמשת בתורת ראשונים נמי בנטילה זו, שוב אינה יכולה לטהר הראשונים, דעיקר הדבר דהשניים מטהרים

הראשונים חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו כשהמים משמשים בנטילה זו רק לשם שניים, וצ"ע.

והוא דקתני סיפא דנטל את הראשונים לשתי ידיו ונמלך ונטל את השניים לידו אחת ידו טהורה, נראה דאיצטריך משום דעיקר הדבר דהשניים מטהרים הראשונים, תחת אשר היו ראויים להתטמאות מהם, חידוש הוא שחידשו חכמים לצורך ענין הנטילה, והי' מקום לומר דכל שנטל את הראשונים לשתי ידיו, אם יטול השניים בידו אחת, יחשב כנטל חצי ידו, דע"י הראשונים נעשו כיד אחת, וגם יש עלי' מים של היד השני' שטרם נטהרה, קמ"ל דידו טהורה.

יש לעי' נמלך דקתני למאי איצטריך, ובסיפא ודאי לאו דוקא הוא דאם ידו טהורה בנמלך, כש"כ כשהי' דעתו מתחלה לנטלם בשניים כל אחת לחוד, והרמב"ם באמת השמיט נמלך בסיפא, והתנא ע"כ אגב רישא נקטי', אבל ברישא יש לשאול בלא נמלך אלא שהי' דעתו מתחלה ליטול הראשונים אחת אחת והשניים לשתיים כאחד, למה יוכשרו, לא מיבעיא בנגעו זב"ז, אלא אף בלא נגעו הדבר מחודש לחשבם כיד אחת בראשונים משום שחשב לצרפם בשניים, ומ"מ בלא נגעו אפשר לקיים הדברים, דהא באמת הי' מקום לומר דגם בנטל ידו אחת אחת בראשונים, דיהיו חשובים כאחת שיוכלו לנגוע זב"ז, ושפיר אפשר לומר דאמנם כן בזמן שחשב לצרפם בשניים, ודוקא בהי' דעתו להפרידם גם בשניים ואח"כ נמלך בזה חשבינן להו כנפרדים, והיינו דקתני ונמלך, וצ"ע.

בתוספתא שבר"ש דקתני בסיפא דמתני' בנטל את הראשונים לשתי ידיו ונמלך ונטל את השניים זו לעצמה וזו לעצמה אם נתכוין ידיו טהורות ואם לאו טמאות, צריך פירוש מאי אם נתכוין, ובר"ש כתב דצריך כונה לנטילה, וצ"ע דא"כ מ"ש דנקטי' הכא, ועי' בבאור הגר"א לתוספתא שפירש אם נתכוין בראשונים לעשותם כאחד או שבלא מתכוין נטלם כאחד, וצ"ע מה מקום להזכיר כאן אם טעה ונטלם כאחד בטעות, וגם בעיקר הדבר שהמחשבה מוציאה מיד מעשה צ"ע, ואולי אפשר לומר דכשנטלו ארבעה וחמשה זה תחת זה ראשונים, הרי כשבא ליטול שניים לתחתון שבהם, י"ל דצריך שידע שהראשונים נטמאו מארבעה וחמשה, אבל אם הי' סבור שהראשונים היו רק של האחרון, ועליהם נתן שניים, לא מהני, דכיון דהראשונים קיבלו טומאה מארבעה וחמשה, הרי השניים הבאים לטהר צריך שהנותן ידע שהוא בא לטהר מים שנטמאו מארבעה וחמשה, ולפ"ז יתכן לפרש דכוותה דגם בנטל שתי ידיו כאחד אם בא ליטול שניים לכל חד בנפרד, צריך שידע שהמים נטמאו על ידי שתי ידיו, ואם הי' סבור שנטמאו רק מיד אחת לא עלתה להם נטילה, ויתפרש אם נתכוין שיטהרו מנטילת שתיהן, אבל הדברים מחודשים להצריך כונה בכמו אלה, וצ"ע.

יא) פ"ב מ"ג נטל לידו אחת ושפשפה בחבירתה טמאה בראשו או בכותל טהורה, נראה דסתם התנא נטל לידו אחת, ולא פירש אם משטיפה מרובה או רק ראשונים, משום דמירי בין בנטל משטיפה מרובה ובין בנטל רק ראשונים, והא דבראשו או בכותל טהורה, איצטריך לאשמועינן בנטל רק ראשונים, דלא חשבינן לי' בחד שפשוף כשפשוף וחזר ונגע במי השפשוף דטמא כדתניא בתוספתא שבר"ש, אבל בנטל משטיפה מרובה או שנטל גם שניים פשיטא דבראשו או בכותל טהורה, דמה לי ניגב במפה או בכותל או בראשו, ורישא דשפשפה בחבירתה טמאה מיתוקם גם בנטל משטיפה מרובה שכבר נטהרה היד, דמ"מ נטמאו המים בנגיעתו בחבירו ונטמאה ידו, ואע"ג דאדם שלא נטל שנוגע במים אין המים נפסלים לנטילה עכ"פ בזה"ז שכולנו טמאים, כמ"ש הרמ"א סי' ק"ס סיי"א, וה"נ כיון שהיד כבר נטהרה יהא דין המים כמים שבכלי, צריך לחלק דכיון שהמים מי נטילה החמירו חכמים, והגרמ"ב ז"ל באות מ"ו כתב לחלק משום דיד השני' טרם נטל,

הלכך גם זו שנטל נידונית כשעת נטילה, ולפיכך בנטל שתי ידיו ונגע בהן אדם שלא נטל אף שטרם ניגבו לא תפסל נטילתם, ול"מ כן, ועי' לק' ס"ק י"ב.

עיקר הדבר דגם בנטל מרביעית או שניים אפ"ה אם נגע עד שלא ניגב במי שלא נטל נפסלו ידיו הוא מבואר במ"א סי' קס"ב ס"ק ט' י"א י"ג, וכן מבואר בב"י שם שנתקשה למה לא הביא הרמב"ם בה' ברכות הא דנטל ידו אחת ושפשפה בחבירתה טמאה, והלא בה' ברכות לא הזכיר הרמב"ם שניים כלל, וכמ"ש הב"י וכ"כ הרמב"ן בחולין ק"ז דהרמב"ם ס"ל דבחולין א"צ שניים, וא"כ המים טהורים מיד בנטילתו ומבואר דאפ"ה אם יגע במי שלא נטל יפסלו ידיו, וכ"מ בב"י שם בשם הגהמ"י, וכן בשו"ע שם ס"ד וכמ"ש במ"ב שם ס"ק מ"ה, והרמב"ם אף שבפיה"מ כתב דמתני' בנטל ראשונים, מ"מ בפ"א מה' מקואות ה"ה כתב נטל ידו אחת ושפשפה בחבירתה נטמאו המים שעליה מחמת חבירתה שלא נטלה וחוזרין ומטמאין את היד שנטלה עכ"ל, ומשמע דאיירי ביד שנטהרה לגמרי וגם המים שעלי' נטהרו, ומ"מ מתטמאים בנגיעת חבירתה, וכ"כ בשעה"צ שם אות ל' דכ"מ ברמב"ם ע"ש, ובאמת בזמן שכולם טהורים והנטילה גם לתרומה ודאי ראוי שהנגיעה בחבירתה תפסול הידים עי' לק' ס"ק י"ב, וכל הנידון בזה"ז שכולם טמאים, וא"כ מהרמב"ם ליכא ראי'.
(ב) פ"א מ"ה המים שהנחתם כו' וכשהוא מדיח את ידיו בהן כשרים, התה"ד בסי' רנ"ט והובא בב"י סי' ק"ס ובשו"ע שם סי"א דקדק מכאן דמים שנגעו בהן סתם ידים כשרים לנטילה, דדוחק לאוקמי הא דנחתום בשטיהר ידיו מקודם, וצ"ע דהא סתם ידים מטמאין משקין להיות תחלה כדאמר שבת י"ד ב', ומשקין תחלה מטמאין את הידים להיות שניות כדתנן פ"ג מ"א ב', וברמב"ם פ"ח מאה"ט ה"א, וא"כ אם נטל ידיו במים הללו שהנחתם הדיח בהן ידיו שהם שניות, הרי נעשו המים ראשונים, ודין הוא שיהיו ידיו שניות וכיצד יתכן שיטהרו ע"י נטילה זו, וע"כ לאוקמי מתני' בנחתום שנטל ידיו, ואין בזה דוחק דמתני' בפסול נעשית בהן מלאכה איירי, ושפיר מיתוקמא בדליכא משום טומאה, גם משכח"ל בכל הטמאים, שגם הם חייבים בנט"י לפת עי' ר"ש סופ"א ובתו' נדה ע"א ב', ובהם שפיר כשרים מים טמאים דבלא"ה יטמאו בידיהם, ושפיר איצטריך לאשמועינן דלא חשיבי נעשה בהן מלאכה, ובאמת דהתה"ד לא הוצרך להכשיר מים שנגעו בהן סתם ידים, אלא בזה"ז דסתם מים נגעו בהן ידים, ובזה שפיר יש להכשיר כיון דבלא"ה כולנו טמאים, והמים יטמאו מן הידים, אבל לתרומה בזמן דאיכא טהורים לית לן להכשיר מים שנגעו בהן סתם ידים, ושמא גם כונת התה"ד רק לענין זה"ז שכולנו טמאים אע"ג שלא הזכיר כן, אבל לפ"ז ראיתו מן הנחתום צ"ע, דהא מתני' אית לן לאוקמי גם לתרומה, וע"כ בנטל הנחתום ידיו, א"נ קודם גזירת י"ח דבר דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, דאין ידים פוסלין את המשקין, ולענין טמאים מסברא ראוי להתיר מים טמאים כיון דע"כ יטמאו מן הידים, וחיוב נטילה לפת ודאי יש לקיים גם בנדה ושאר כל הטמאים.

וי"ל דהא דתנן נטל לידו אחת ושפשפה בחבירתה טמאה, פשוט לי' ז"ל דהוא גם בטמאים הנוטלים ידיהם לפת, דאסורים לאכול פת עד שיחזרו ליטול, ואע"ג דלעולם ישארו ידיהם שניים גם אחר שיחזרו ליטול כדון, חזינן דיש דיני נטילה גם בנוטל לחולין ובמים טמאים שהרי בטמאים לעולם המים נטמאים, ולזה בא לפרש דדוקא בשפשפה בחבירתה נפסלת הנטילה, אבל במים שנגעו בהם סתם ידים, הנטילה כשרה לחולין, ומ"מ מה שהוכיח מהא שהנחתום מדיח ידיו, קשה דמתני' ראוי לפרש גם בנוטל לתרומה והתם ודאי דיש לפרש בנחתום שנטל ידיו, וגם סתם נחתום עתיד להפריש חלה, וחייב לשמור עיסתו בטהרה.

וי"ל דהא דתנן נטל לידו אחת ושפשפה בחבירתה טמאה, פשוט לי' ז"ל דהוא גם בטמאים הנוטלים ידיהם לפת, דאסורים לאכול פת עד שיחזרו ליטול, ואע"ג דלעולם ישארו ידיהם שניים גם אחר שיחזרו ליטול כדון, חזינן דיש דיני נטילה גם בנוטל לחולין ובמים טמאים שהרי בטמאים לעולם המים נטמאים, ולזה בא לפרש דדוקא בשפשפה בחבירתה נפסלת הנטילה, אבל במים שנגעו בהם סתם ידים, הנטילה כשרה לחולין, ומ"מ מה שהוכיח מהא שהנחתום מדיח ידיו, קשה דמתני' ראוי לפרש גם בנוטל לתרומה והתם ודאי דיש לפרש בנחתום שנטל ידיו, וגם סתם נחתום עתיד להפריש חלה, וחייב לשמור עיסתו בטהרה.

ברמ"א סי' ק"ס סי"א סיים בתר דברי התה"ד אבל אסור לרחוץ ידיו ממים שנטל בהן חבירו כבר, ולכאורה טפי הול"ל דגם בנטל במים כשרים ונגע במי רחיצת חבירו נטמאו ידיו, דומיא דשפשפה בחבירתה, ומשמע דאם חבירו נטל ברביעית שלא נטמאו המים, דאינם פוסלים בנגיעתם, אע"ג דהאידינא כולנו טמאים, והמים ראשונים, דלא החמירו בנטילת טמאים יותר מבנטילת טהורים, אבל בנטל בפחות מרביעית ונגע במימיו אפשר דהפסיד נטילתו כמו בנוטל לתרומה, וכ"ז בנטל ועדיין לא ניגב, אבל בנטל וניגב וידיו טהורות ואח"כ נגע במי רחיצת חבירו ע"י להלן.

והנה התה"ד כתב לחלק בין שפשפה בחבירתה דפסלין להא דנגע במים דלא פסלין להו וז"ל ושפיר יש לחלק בין פיסול טומאת המים שעל הידים בשעת נטילה מבטומאת המים שבכלי לצורך נטילה דבקל נטמאו שעל הידים בשעת נטילה ולכך שפשף בחבירתה טמאה עכ"ל, והנה חילוק זה הוא לפסול יד שנטלה עכשיו, ועדיין לא נוגבה ונגעה בחבירתה, ואכתי יש לדון ביד שנטלה וניגבה והיא טהורה, אם נגע בה במי רחיצת חבירו אם נטמאה, די"ל דיד טהורה נגובה דינה כמים שבכלי שאינם נפסלים בנגיעת סתם ידים בזה"ז, ואפילו בנגיעת יד שעלי' מים ראשונים נמי י"ל דאינה פוסלת מים שבכלי, וה"נ יד טהורה, ואע"ג דלתרומה ודאי פוסלת, ה"נ סתם ידים פוסלים מים שבכלי לתרומה דהא נעשים ראשונים, אבל לחולין ובה"ז שכולנו טמאים דמסיק התה"ד דאין סתם ידים פוסלים מים שבכלי, ה"נ י"ל דגם כשיש עליהם ראשונים אינם פוסלים מים שבכלי, ושמא דכוותה נמי אינם פוסלין ידים טהורות לחולין, או"ד מי רחיצה גריעי, ומרן זללה"ה בס"א ס"ק כ"ג כתב דהדבר פשוט שאם נטל ראשונים ושניים ונגב וידיו טהורות דאם נגע במים ראשונים של חבירו דנטמאו ידיו וצריך ראשונים ושניים, ובס"ב ס"ק י"ב למד ד"ז מההיא דסי' קס"ב ס"ח דשפשף בראשו ונגע במים שבאו מידי בראשו דצריך לחזור וליטול, אבל י"ל דהתם בעוד לא נוגבו ידיו לגמרי, דסתמא הכי מתפרש, ובה"ה הו"ל כנטל ידו אחת ושפשפה בחבירתה דטמאה כמ"ש התה"ד כיון דעוסק בנטילתה, אע"ג שכבר גמר הרביעית או השניים, כיון שעדיין לא נוגבה, וכעת ראיתי בפמ"ג בש"ד סי' קס"ד סק"ג שנסתפק בזה ע"ש.

יג) שו"ע סי' קס"ב ס"ב הנוטל ידיו שופך עליהם קצת מהרביעית כו', ע"י בה"ל ובספר מרן זללה"ה סי"א סק"כ, ולכאורה נראה דצריך שיכוין בכל השלש נטילות לשם נטילה, וכהלכות נטילה, ואז נטילה ראשונה נמי יכולה להיות מן הרביעית, והוא שיטול נטילה שני' בעוד הראשונה טלה"ט, דבזה הראשונה עולה לנטילה כמ"ש ס"ג, ואם נתנגבה נטילה ראשונה או מקצתה עד שלא נתן שני', אינה עולה לרביעית, וצריך שיהא בכלי רביעית אחר נטילה ראשונה, ומ"מ הנטילה כשרה בלא ניגוב אם בנטילה השני' נתן על כל היד, דכן סתם הטור וגם הר"ש והרא"ש צידדו כן, וכן נקט הב"י בדעת הרמב"ם, דאין מוסיפין על הראשונים היינו רק כשמוסיף על החסר ולא כשנותן על כל היד, אבל אם הנטילה הראשונה היתה רק להסיר החוצצין ולא לשם נטילה, צריך ניגוב דוקא, דמים שלא באו לשם נטילה אינם נטהרים ע"י השניים, וכל שנשארים מים טמאים על היד אין כאן נטילה וכמו בבאו מחוץ לפרק או מקיסם וצרור.

ברם פשטא דמילתא משמע דהתו' והסמ"ג והטור מפרשים דמים ראשונים שהם להסיר החציצות אינם בתורת נטילה, ומ"מ אין המים הללו מעכבין את הנטילה, וא"צ ניגוב, ולא דמי לנטל ידו ושפשפה בחבירתה או שחזרו מים מחוץ לפרק או מקיסם וצרור, דכל שכבר ניטלה היד ואח"כ נטמאה ממים אחרים בטלה לה נטילתה וצריכה ניגוב, אבל מים שהגיעו ליד עד שלא ניטלה שפיר מצטרפין למי הנטילה הראשונים, ואח"כ נטהרים ביחד ע"י השניים, ונראה דבאמת זהו מה שנסתפקו הר"ש והרא"ש בהא דאין מוסיפין על הראשונים דשמא דוקא להוסיף

אין מוסיפין אבל לשוב וליטול כל היד שפיר דמי, והיינו הנידון אם המים הראשונים שלא הגיעו לכל היד ואינם יכולים לשמש כנטילה, דהא אין מוסיפין על הראשונים, [ואם בעיא דאילפא לקולא, מתפרש כשכבר נתגב קצת מהיד], אם צריך לנגבם או דאפשר ליטול ראשונים עליהם, ומסקנת הטור דאפשר ליטול ראשונים עליהם וא"צ לנגבם, ונראה שזו גם דעת תו' והסמ"ג, והלכך גם המים הראשונים, שבאים להסיר החציצות אינם צריכים ניגוב ויכול לתת ראשונים עליהם, דאין יתרון לראשונים שבאו לשם נטילה ולא הגיעו לכל היד על פני הראשונים הבאים להסיר החציצות, דתרוייהו אינם משמשים כנטילה, ולפי"ז דה"ה יד רטובה בעלמא, אפשר ליטול וא"צ ניגוב, אבל מרן זללה"ה לא כתב כן, ועי' בבה"ל סי' קס"ב ס"ב ד"ה הנוטל, וקס"א ס"א ד"ה מקפיד.

בפשוטו להעביר הלכלוך ודבר החוצץ, היינו דברים החוצצים כגון צרור וקיסם וטיט וכיו"ב, והשטיפה הראשונה מעבירתם אם ע"י שפשוף או בלא שפשוף, ועכ"פ נטילה זו עדיין לא חשיבא נטילה, דאי חשיבא נטילה, א"כ למה לן נתינה זו כלל, הרי הראשונים שעתיד ליטול הם כבר יעבירו את החוצצין וישמשו לנטילה, ובאמת דקשה לפ"ז כיצד עולין לשיעור רביעית וכמו שכבר נתקשה בבה"ל, אבל מרן זללה"ה שם פירש דליכא חציצה המעכבת ע"ש, וצ"ע.

הנוטל ידיו ואירע שלא הגיעו המים לכל היד, שפיר מוסיף כ"ז שהיד טלה"ט כמ"ש ס"ג, ואף כשנתייבש קצת נמי אפשר להקל אם יתן על כל היד כמ"ש הטור דבנוטל כל היד ליכא משום אין מוסיפין, ולמש"כ גם דעת תו' והסמ"ג נראה כן [וכ"כ במ"ב, אבל מרן זללה"ה החמיר בדבר], וכש"כ כשהנידון רק בכף היד דלהרבה פוסקים א"צ נטילה כלל. אם היד רטובה שלא מנטילה כתב מרן זללה"ה דלכו"ע בעי ניגוב, וכן עמא דבר.

יד) שו"ע סי' ק"ס סי"ג צריך שיהא במים רביעית וה"מ לאחד אבל לבי' שבאו ליטול כאחד האחרון א"צ ואפי' בזא"ז ובלבד שלא יפסיק הקילוח כו', צ"ע דלשון זה שבאו ליטול כאחד כתבו הטור לפי פירושו דגם כשנוטלין זא"ז ונפסק הקילוח נמי א"צ שיהא רביעית לשני כיון שבא משיירי טהרה, ובזה הצריך שיבואו ליטול כאחד, דבזה הוא דמהני להקרא שיירי טהרה, אבל הרמב"ן והרשב"א והר"ן דלא ניחא להו שיחשב שיירי טהרה משום שנטל מן הכלי הזה, ולכן פירשו דצריך דוקא שלא נפסק הקילוח ובזה תחת זה דוקא, לפ"ז לא שייך להצריך שיבאו ליטול כאחד, דצריך שבמציאות יטלו כאחד דהיינו שיהיו ידי השני תחת הראשון בעוד שלא נפלה שום טיפה מידי לארץ, דהא משום גוד אחית אתו עלה דומיא דרגליו של ראשון נוגעות במים, עי' בדבריהם בחולין ק"ז.

ואם הנידון שהראשון שפך לעצמו ואח"כ בא השני ונתן ידיו תחת הקילוח של הראשון עד שלא נפלה שום טיפה מידי לארץ, בזה נראה דלא עלתה נטילה לשני, משום שהראשון לא נתכוין לו, והו"ל השני כנוטל במי רחיצת חבירו, וגם כשהראשון נתכוין גם לשני, אלא שהשני נתן ידיו לאחר שכבר שפך הראשון מן המים, יש מקום לדון אם מהני כה"ג, די"ל דהא דשרי זה תחת זה ולא חיישינן לד' דברים כדתניא בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ג, דהיינו דוקא כשבשעה ששופך את המים כבר נמצאים כל הידים תחתיו, דבזה תחלת שפיכתו מתיחסת לכל הידים, אבל יד המגעת כנגד המים לאחר שכבר המים באויר יש בה משום הד' דברים, וכ"כ מרן זללה"ה בס"א סק"ל.

יעוי' בלשון הרמב"ן והר"ן בחולין ק"ז ואע"פ שקרובים דבריהם זל"ז מ"מ נראה דלאו לדבר אחד נתכוונו, דהרמב"ן לא מוקי להא דשיירי טהרה דוקא בשנוטלים זה תחת זה, ומשום שנחסר מן הרביעית מה שנשאר על העליון, דלפי"ז לא הי' צריך להזכיר צרצור קטן, וגם הי' לו להזכיר דאיירי שנוטלין זה תחת זה והתחתון הוא האחרון, וטעמו נראה משום דלא יתכן לומר דכלי

שמחזיק רביעית נוטלין ממנו אע"פ שאין בו רביעית, על כונה שנוטל מרביעית לב' וג' זה תחת זה, דזה נקרא שנוטל מרביעית, וגם לא נקרא התחתון אחרון כדקרי ל' ר"י, אלא תחתון, ולכן פירש הרמב"ן דאיירי זה בצד זה ובצרצור קטן שהקילוח דק ואינו אלא על יד אחת, ואח"כ עובר מיד ליד עם הקילוח, וכיון שלא הפסיק הקילוח שפיר חשיב שיירי טהרה, ומסתבר דאיירי שמתחלה קרבן זה לזה שיהיו בדין יד אחת לנגוע זב"ז, דאם יש הפסק אויר ביניהן אין כאן חיבור ניצוק כיון שנשפך לארץ ביניהן, ומיהו גם כשאין הפסק אויר ביניהן, מ"מ כששפך על הראשון סתמא דמילתא נשפך קצת מן הראשון על הארץ, ומים אלו אין בהן חיבור ניצוק, ודוחק לומר דהצרצור הי' כ"כ קטן שלא נשפך ממנו אלא כדי טופח להטפוח על היד, וצ"ל דמ"מ הקילו בזה להחשב שיירי טהרה אף שאין חיבור שלם לרביעית.

אבל הר"ן פירש דאיירי בנוטלין זה תחת זה, וחשבינן לתחתון כנוטל מפחות מרביעית כיון שנחסר מעט ע"י העליון והכשרו מדין שיירי טהרה, אע"ג דלשאר ג' דברים [שהביא הר"ש פ"ב מ"ג מן התוספתא], לא חיישינן בלא טעמא דשיירי, מ"מ לענין רביעית שנחסר במציאות צריכינן לטעמא דשיירי טהרה, ועי' בבאורי הגרמ"ב ז"ל אות כ"ז ולמש"כ נתישב, ור"י קרי ל' לתחתון אחרון, ולכך לא הוצרך להזכיר צרצור קטן, דבכל נטילה כי אורחי' נמי נחשב התחתון כנוטל מפחות מרביעית.

והרשב"א בחידושו משמע דמפרש כהרמב"ן, אבל בתורת הבית הקצר בשער ב' כתב פעמים שנים נוטלין מרביעית כיצד הי' רביעית מים בכלי ופשט אחד ידיו ליטול ואחר יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו וקלוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו ידי שניהם טהורות אע"פ שנפחת השיעור כשהן מגיעין לידו של שני ידיו טהורות מפני שהן באין משיירי טהרה עכ"ל, הנה נקט כפי' הר"ן, דלדעת הרמב"ן קרוב הדבר דכה"ג לא איצטריך לדין שיירי טהרה, אלא כולם חשיבי כנוטלין מן הרביעית, וגם הו"ל לאשמועין דגם בזה בצד זה משמשינן בדין שיירי טהרה, ושמא משום שאינו מצוי כ"כ בצרצור קטן וצריך שיהיו נוגעין זב"ז לכך השמיטו.

לשון ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו וקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני כו', מתפרש שהשני פשט ידו עד שלא התחיל היוצק ליצוק, דהלשון מתפרש שלא נשפכו מים על הארץ מידו של ראשון, אלא הולכים מידו של ראשון לידו של שני ונפחת הרביעית כשמגיע לשני מחמת המעט שנשאר על הראשון, ולא איירי שהתחיל הראשון ליצוק והשני נזדרז ליתן ידיו עד שלא הספיקה שום טיפה ליפול מידיה של ראשון, [דאם נפלה טיפה כבר לא דמי לרגליו של ראשון נוגעות במים], דהדבר רחוק בכה"ג, והמחבר העתיק לשון זה של התוה"ק, ומ"ש המחבר ואפי' בזא"ז ר"ל כדמפרש שנתן השני ידיו תחת ידיו של ראשון, וממילא הוא בזא"ז, ובמ"ב סק"ע כתב לפרש בזא"ז כשנתן השני ידיו לאחר שכבר התחיל הראשון ליצוק, ולפמשי"כ בכה"ג לכו"ע ידי השני טמאות, וכמש"כ מרן זלה"ה, ועי' מ"א סק"כ, ודבריו ז"ל הם גם להיש מתירין.

במ"ב ס"ק ע"ב דבמרוחקים ידי השני טמאים, ולא פירש ז"ל שיעור מרוחקים, ואפשר דהוא בשיעור פרוץ מרובה, דצריך שלא יהי' בין יד ליד כמלא יד, ושמא צריך סמוך טפי.

טו) פ"א מ"א מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים כו', לדעת הר"ש והרא"ש איירי בנוטלין זה אחר זה, אלא שבשעה שנוטל הראשון הי' בדעתם שהשני יטול אחריו, וכיון שבאו ליטול כאחד אהני מה שנטל הראשון מרביעית דליחול שם שיירי טהרה על הנשאר, ויכול השני ליטול בהן אף שאין בהן רביעית, ולא התירו לשלשה אלא בחצי לוג וכמ"ש הר"ש טעמא, ובחצי

לוג התירו גם לארבעה, ואם הי' חצי לוג ונטלו שלשה ברביעית ונשאר רביעית שפיר נוטלין ממנו שנים ונמצא שנוטלין חמשה מחצי לוג, אבל אם חסר הרביעית כל שהוא שוב אין נוטלין אלא אחד. ולפירוש זה יש מקום לומר דבנוטלין כאחד אם זה בצד זה או זה תחת זה כדתנן פ"ב מ"ג, דבזה לא נתנו חכמים שיעור ושפיר נוטלין שלשה מרביעית וחמשה מחצי לוג, דלא אמרו חכמים בזה שיעור וכל שהגיעו המים לכל הידים שפיר דמי, וכ"כ בדרישה סי' ק"ס דבנוטלין זה תחת זה כיון שאין המים הולכין לאיבוד י"ל דשרי טפי עי"ש, אבל ממש"כ הר"ש דאי מוקמינן למתני' בנוטלין בב"א ניחא טפי, משמע דדינא דמתני' הוא גם בנוטלין בב"א, וכ"מ מלשון הרא"ש חולין פ"ח סט"ו דלאחר שהביא מתני' סיים בין שנוטלין בזא"ז בין שנוטלין כולן כאחת, וכן בטור סי' ק"ס כתב כלשון הרא"ש, ולדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן שנתבארו לעיל ס"ק י"ד איירי מתני' בב"א דוקא ובה נאמרו השיעורים.

ר"ש פ"ב מ"ג ואין חוששין נמי שמא לא ניטלו מן הרביעית דאם הי' חצי לוג לחמשה כו', בפשוטו מתפרש הא דאין חוששין שמא לא ניטלו מן הרביעית דבזמן שנוטלין שנים כאחד מן הרביעית זה תחת זה, הרי כשהגיעו המים לשני כבר נחסר מהן מה שנשאר על ידיו של ראשון, ונמצא שהשני לא נטל מן הרביעית, קמ"ל דלא חיישינן להכי דתרווייהו כחד חשיבי, ושיירי טהרה ניהו, וכנראה דהר"ש מיאן בזה משום דכד שנינו בריש מכילתין דמי רביעית נוטלין לידיהם לאחד אף לשנים, לא שייך לומר דאין חוששין שמא לא ניטלו מן הרביעית, דהא היינו דאמרין דמרביעית נוטלין שנים דהיינו שיירי טהרה וא"צ רביעית, וה"נ הכא בנוטלין כאחד, ולכן כתב ז"ל לפרש דאיירי שנטלו חמשה מחצי לוג ואנן תנן מחצי לוג לארבע, ומ"מ אם לאחר שנטלו שלשה חזינן דעדיין נשאר רביעית שפיר נוטלים ממנו שנים, אע"ג דעי"ז יוצא דנטלו חמשה מן החצי לוג, וכן ברביעית ומחצה דלא סגי לג', מ"מ אם נטל אחד מחצי רביעית שפיר נוטלין שנים מן הרביעית הנשאר כדין רביעית דעלמא וכמ"ש הר"ש פ"א מ"א, וה"נ הכא בנטלו זה תחת זה ונטלו חמשה מחצי לוג שפיר מכשרינן גם לחמשי, ותלינן שנשאר רביעית לאחר השלשה הראשונים, ושפיר נטלו ממנו הרביעי והחמשי, והיינו דאמרין דלא חיישינן שמא לא נטלו הרביעי והחמשי מרביעית, ולפי"ז יש לפרש הא דתנן מחצי לוג לארבעה דמשמע דלא לחמשה, דהיינו בנטלו זא"ז ולא נשאר רביעית לרביעי, א"נ שמא גם בסתמא בנטלו זא"ז, ולא אמרינן בזה ספק ידים להקל, דהיינו דקבעו חכמים דמחצי לוג א"א ליטול חמשה, אבל בנטלו זה תחת זה דעדיף טפי כיון שהמים של הראשונים לא הלכו לאיבוד וכמ"ש לעיל בשם הדרישה, בזה מקילינן בספק ומטהרין גם לחמשי, ונראה דה"ה א"נ כש"כ אם הי' רביעית ומחצה ונטלו שלשה דשפיר דמי, ותלינן דנטל הראשון מחצי רביעית, ומיהו טפי מהכי לא מכשרינן וכמבואר בר"ש ריש מכילתין דמתני' קמיתא מיתוקמא שפיר גם בנטלו בב"א. ונראה דלדינא אין להקל כהר"ש בזה, כיון דלדעת הרמב"ן ודעימי' עיקר השיעורים דריש מכילתין נאמרו על הנוטלין בב"א, ודיוקא דאין חוששין שמא לא נטלו מן הרביעית לאו דיוקא הוא, דשפיר מתפרש דחשיב גם השני כנוטל מרביעית אע"פ שנחסר מה שנשאר על ידיו של הראשון, וכן נלמד מסתימת הפוסקים דאין חילוק בין בב"א לבזא"ז וכמשי"כ לעיל לשון הרא"ש והטור, ועי' בספר מרן זללה"ה ס"א ס"ק כ"ז.

סימן ב

א) פ"א מ"ג המים שנפסלו משתית הבהמה כו' נפל לתוכן דיו כו', בב"י ר"ס ק"ס הביא בשם הרא"ה בפ"ח דברכות דהא דבעינן לנט"י מים שלא נשתנו צורתן הוא דומיא דקידוש ידים ורגלים והתם מסתברא דילפינן לה משום דכתיב מים יתירא עי"ש, ויש לעי' דהא בזבחים כ"ב א' אר"ל דכל המשלים למי מקוה משלים למי כיור ולרביעית אינו משלים, ופרש"י ותו' שם דלרביעית היינו

לנטי"י, הרי דמחמירין לנטי"י טפי מלקידוש יו"ר, ואם כל הילפותא הוא מקיור מה סברא להחמיר בנטי"י טפי, וי"ל דלמאי דמסיק התם דבא למעוטי נתן סאה ונטל סאה ממי פירות, ופרש"י שם הטעם דלא חשיב שיעור זוטא דרביעית לבטולינהו, לפ"ז ניחא דשפיר יש להחמיר בנטי"י טפי כיון דזוטא שיעור, ואה"נ דאם נתן סאה ונטל סאה לקיור לשיעור ד' כהנים, אפשר דיוכל לקדוח ממנו רביעית לנטי"י, וכמו שפירשו תו' שם להא דאר"פ דאם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינוריות, דר"ל דאע"ג דלא מכשרין נתן סאה ונטל סאה למקוה דרביעית לכלים, אבל אם נתן סאה ונטל סאה למקוה דמ' סאה, שפיר אפשר להטביל מחטין וצינוריות ברביעית ממנו הואיל ומהכשירא דמקוה קאתי, וה"נ הכא בקדח רביעית לענין נטי"י מנתן סאה ונטל סאה להשלים לד' כהנים דמי כיור, ואע"ג דמשמע דלמחטין וצינוריות לא סגי בקדח משיעור ד' כהנים, ובעינן דוקא משיעור מקוה, התם היינו טעמא דמקיור לא מכשרין למקוה, אף לא למקוה דרביעית, אבל לענין נטי"י שפיר ילפינן מקיור, ועי' מש"כ מקואות ס"ז סק"ט, ומ"מ נראה דהיינו דוקא בדאיכא קיור דהוכשרו המים להשלים לשיעור ד' כהנים, אבל בזה"ז אף אם יהי מים כשיעור ד' כהנים לא נכשיר בהו נתן סאה ונטל סאה לענין ליטול מהן רביעית לנטי"י, דלענין נטי"י לא מכשרין נתן סאה ונטל סאה בשום גוון, ומיהו אם נטל רביעית ממקוה של מ"ס שהוכשרה בדין נתן סאה ונטל סאה, שפיר יוכשר לנטי"י, כיון דהכשירא דנתן סאה ונטל סאה נידון לענין מקוה, ובמ"א סי' ק"ס סק"ז נקט דכל דאיכא קצת יותר מרביעית שרינן נתן סאה ונטל סאה, והדבר קשה לפרושי סוגיא דגמ' בשיעור מצומצם דרביעית, ועוד דהא בקדח רביעית אמרו בגמ' הטעם משום דמהכשירא דמקוה אתו, משמע הא לא"ה אין להכשירם למחטין וצינוריות, ומשמע דאף בפחות מעט ממ"ס לא מכשרין נתן סאה ונטל סאה, אח"כ ראייתי שכבר הקשה כן מרן זללה"ה בס"ה ס"ק י"א ע"ש.

יש לעי' נתן ולא נטל מאי, כגון שהי' רביעית מים כשרים ונתן מעט מים פסולים לתוכן, ונטל ידיו ברביעית מן התערובת, אם יש לו דין נטילה ברביעית, או"ד צריך שיטול בכל התערובת כדי שיחשב כנוטל ברביעית, דאל"כ הרי נמצא שהפסולים משלימים, ומלשון הרמב"ם פ"א ממקואות ה"ט שכתב וז"ל כלי שהי' בו רביעית מים כשרים לנטי"י ונתן לתוכו מעט מים פסולים לנטי"י הרי אלו כשרין נטל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה הר"ז פסולה מפני שהמים הפסולים השלימו שיעור הרביעית, עכ"ל, נראה דברישא המים כשרין כשהיו ויכול ליטול ברביעית מן התערובת, [דהא להרמב"ם צריך רביעית לעיכובא], וכ"כ בתה"ד סי' ר"ס דאם נתערבו מעט מים פסולים בכשרים ודאי בטלים במיעוטם, וסתמו כפירשו דהמים בהכשרם קיימי ונטל ברביעית מהן, אף שיש בו תערובת הפסולים, ולהאמור שפיר י"ל דמודה התה"ד דנתן סאה ונטל סאה פסול לנטי"י כפשטא דסוגיא דזבחים, ומ"מ בנתן ולא נטל שפיר בטלים הפסולים ברוב, וצ"ע במ"א שם שהביא מדברי התה"ד ראי' דסוגיא דזבחים לענין תרומה איתמר ולא לענין חולין, ובעיקר הדבר כבר תמה מרן זללה"ה שם מה מקום לחלק בזה בין נטי"י לתרומה לנטי"י לחולין, [ועי' בספר מרן זללה"ה ליקוטים למקואות ס"ג].

ולהאמור נראה דאף לפי מאי דמסיק מרן זללה"ה דנתן סאה ונטל סאה פסול לנטי"י וכדעת הב"י, מ"מ כל שבכלי שנוטל ממנו יש רביעית מים כשרים אף שיש בו מיעוט פסולים סגי ברביעית מן התערובת לנטילת ידים ברביעית.

(ב) כתב המ"א סי' ק"ס סק"א דמים שנשתנו אם חזרו לברייתן כשרים ע"י סוטה ט"ו, וכונתו ז"ל דהתם איבעיא לן בכ"ח שנתאכס והחזירו לכבשן אם הוי דחוי או דכיון דהדר הדר ופסק הרמב"ם בפ"ג מה' סוטה ה"ט דכיון דהדר הדר, וה"נ הכא במים, דהתם ילפינן לכ"ח ממים מה

מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה, וכן מבואר בב"י שם גבי חמי טבריא דגם למאן דפסל מים חמין לנטילה מ"מ אם נצטננו חוזרין להכשרן, ועיי' ברי"ש פ"א מ"ג שכתב דהא דפסלינן נעשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו הוא כמו שפרש"י בחמין למאן דפסל משום שבטלו ונשתנו מתורת מים וה"נ היינו טעמא, ולפי"ז כי היכי דנצטננו חזרו להכשרן ה"נ בשאר פסולים, אלא דיש לדון דהיינו דוקא בחזרו להכשרן מעצמן, ולא בחזרו ע"י תערובת, כגון שנשתנו מראיהן, והוסיף להם מים כשרים וחזרו למראה מים, [ובאופן שהכשרים מיעוט, דהרי לדעת המ"א לעיל סק"א לעולם בטלים פסולים ברוב]. בנעשו בהן מלאכה לא שייך חזרו לברייתן, כיון דגם באין ניכר בהם כלום נמי פסולין וכמ"ש הרא"ש בצינן בהם יין.

מה שפסק הרמב"ם בסוטה בעיא דרבא לקולא כתב במל"מ שם משום דס"ל דהנידון בדרבנן, כמ"ש תו' סוטה שם דדרשא דמה מים שלא נשתנו אסמכתא בעלמא הוא, אבל הדברים צ"ע דלמה זה פסלו חכמים כ"ח שנשתנה אם מדאוריתא כשר, ולא דמי לההיא דע"ז ל"ז שהביאו תו' שם דגזרו על בישולי עכו"ם שמא יאכילנו דבר טמא, ובב"י ר"ס ק"ס הביא בשם הרא"ה דלמי כיוור פסול מדאוריתא מים שנשתנו, ואפשר דטעמו דהרמב"ם משום דבגמ' שם אתו למיפשטה מהא דעץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין והא התם הדרי ומפשטי ודחינן התם דאיקלוף איקלופי, והי' ראוי לומר דילמא דאיקלוף איקלופי, דהא אם בהחזירן לכבשן פסולין, ה"נ בהדרי ומפשטי נמי פסולין, אלא משמע דקים לגמ' דהתם באיקלוף איקלופי, ואפשר דהוא משום דבאזוב ושני תולעת לא שייך פסול אחר, לפמשי"פ רש"י שם דמשום נעשה בהם מלאכה לא מפסלי, וכיפוף לא שייך בהם, ועיי' דאיקלוף איקלופי, ומדתני להו בהדדי ש"מ דעץ ארז נמי דאיקלוף איקלופי, ומשמע דבלא זה חוזר להכשרו, וכן בפ"א מטו"צ לא הזכיר הרמב"ם אלא דנתקלפו פסולין, [ומיהו ק"ק דהו"ל להזכיר דכפופין נמי פסולין עד שיפשטם, דהא משמע דדמי לכ"ח שמחזירו לכבשן, ושמא משמע לי' דכל שיכול לפשטן הרי הם כשרים גם בעודם כפופין, דאלי"כ מאי קשיא לי' דקתני פסולין, אימא דפסולין עד שיפשטם, וצ"ע].

ג) פ"א מ"ג עשה בהם מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין, נראה דנקטינהו בהדי הדדי למימרא דמלאכה דומיא דשרה בהן פתו דניכר במים, וכן הא דקתני הדיח בהן את הכלים או שמיחה בהן את המדות מתפרש כגון, ולפרושי עשה בהן מלאכה קאתי, דאלי"ה פשיטא כיון דקתני עשה בהן מלאכה פסולים פשיטא דהדיח בהן את הכלים או שמיחה בהן את המדות פסולים, דאין לך מלאכה גדולה מזו, אלא הי"ק עשה בהן מלאכה כגון שהדיח בהן את הכלים או שמיחה בהן את המדות, ולפי"ז נראה דבא למעוטי שקל כנגדן משקלות דלא חשיבא מלאכה לפסול, ולא מיבעיא לפרש"י גיטין נ"ג ב' דגם במי חטאת לא פסיל בכה"ג דהיינו כנגדן, אי לא אסח דעת', אלא אף לפיר"ח שהביאו הרמב"ן והרשב"א שם דשקל בשר כנגד מי חטאת במאזנים היינו בגופן ומיפסל במי חטאת, מ"מ לענין נט"י לא חשיבא מלאכה לפסול, וכן ברמב"ם פ"ו מה' ברכות ה"ח כתב וז"ל כל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנט"י כיצד מים שאובין שהדיח בהן כלים או ששרה בהן פתו וכיו"ב כו', הנה מבואר דפירש הא דהדיח בהן כלים דלפרושי מלאכה דרישא אתי וכאילו קתני כיצד.

ולפי"ז יש מקום עיון במש"כ הרא"ש עשה בהן מלאכה כגון שצינן בהן יין וכיו"ב, דאם עשה בהן מלאכה מתפרש בצינן יין בכלי, תו אין מקום למיתני הדיח בהן את הכלים או שמיחה בהן את המדות דפשיטא הוא, וכן לפי מה שפירש הרמב"ם שנעשו שופכין, לא מסתבר לומר דאם צינן בהן יין בכלי דנעשו שופכין עיי"ז, ובסברא ראוי לומר דהדיח כלים מודחין או חדשים יש לחשוב טפי כמלאכה מצינן בהן יין, ואף לפרש"י דשקל כנגדן משקלות כשר גם במי חטאת, מ"מ אכתי י"ל

דהדיח בהן כלים מודחין או חדשים יהיו פסולים, [שו"ר ביש"ש פ"ח דחולין סו"ס י"ד שכתב בפשיטות דגבי מי חטאת גם הדיח כלים מודחין פסולים], וצ"ע.

ד) שם שמעון התימני אומר [אם] נתכוין לשרות בזה ונפל לשני כשרים, משמע דנתכוין לשרות בזה ושרה בשני מודה דפסולים, אבל נפל לשני ס"ל דכשרים, ומשמע דאיירי שנטל את הפת לשרותו בזה ובדרכו נפל לשני, ובזה חכמים פליגי עלי' וס"ל דכיון דנתכוין לשרותו אף שנטל לשני מ"מ חשיבא כמעשה ידי' ופסולין, אבל אם לא נתכוין כלל לשרות הפת ונפל למים מסקנת האחרונים ז"ל בר"ס ק"ס דכשרים, ויש לעי' אם דוקא כשלא הי' בדעתו כלל להשרות הפת הוא דמכשרין, או דגם כשהפת עומד לשרי' כשיבא לאוכלו, אלא שאין דעתו לאכלו אלא לאחר זמן, אם גם בזה מכשרין, ומסתברא דכל שאינו עוסק לשרותו עתה, דכשרים, וכ"מ במ"ב שם סק"ח שכתב דה"ה כלי שנטל למים והודח דנמי המים כשרים, והרי כלי שצריך הדחה סתמא עומד להיות מודח, ואפ"ה כשלא נתכוין המים כשרים. נראה דקטנים שאין בהם דעת ששכשו ידיהם במים דלא פסלו, וכמו בנפל כלי והודח, ומיהו אם ניכר במים שהם כמשומשים, אפשר דפסולים עי' שעה"צ אות י"ג.

נראה דכלי שנתכוין להדיחו בזה ונפל לשני דמודה שמעון התימני דהמים פסולים, דלא דמי לשריית הפת דאינה מלאכה אלא מחמת הכוונה, משא"כ הדחת כלים דחשיבא טפי מלאכה מעצמה להחשיב המים כשופכין, [אע"ג דמכשרין בנפל מעצמו], ועוד דלשריית הפת עביד אדם דקפיד טפי היכן לשרותו, משא"כ בהדחת כלים.

הגרע"א ז"ל בשו"ע סי' ק"ס כתב לדון בעשה מלאכה במים של חבירו אי מפסלי, דכיון דהטעם משום דשוניהו כשופכים י"ל דלאו כל כמיני' לעשות מים של חבירו כשופכין ולא נעשו שופכים לגבי בעלים, ונראה דכונתו ז"ל במלאכה דתליא בכונה כגון שצינן יין במים דאם לא נתכוין לצנן לאו כלום עביד, וכן שרה בהם פתו, אבל הדיח כלים במים של חבירו או שנטל בהן ידיו ודאי נפסלו, ובמ"ב שם סק"ז סתם דבכל מלאכה נסתפק הגרע"א ז"ל, ואין נראה כן, וכ"מ ממה שהגרע"א ז"ל קבע דבריו על דברי מהרלב"ח שבמ"א שכתב דכשאדם עושה במים דבר שיש לו צורך נעשו כשופכין שעומדין לשפיכה, וזה טעם על דברים שצריכים כונה לעשות את המים כשופכים, ומ"מ גם באלו הדעות נוטה לחומרא וכמ"ש מרן זללה"ה בס"ה סק"ט.

ה) פ"א מ"ד הדיח בהן כלים מודחים או חדשים כשרים, נראה דלאו בשופטני עסקינן, אלא דחביבה לי' שטיפה יתירה, ודומיא דחדשים דשמעינן מר' יוסי דכו"ע חביבה להו לשטפן, ואפ"ה לא חשבינן לה כמלאכה, ונראה דנטל ידיו הטהורות ונקיות, חשיבא מלאכה, דיש ענין בטהרה נוספת בידים, זכר לדבר עשרה קדושין של הכה"ג ביוהכ"פ, וזה בנטל כדן, אבל בהדיחן הרי דעת תו' חולין ק"ז א' סוטה ט"ו ב' דהיינו מתני' דלקמן דכשמדיח ידיו בהן כשרים, ונהי דלא קי"ל כוותיהו כמ"ש במ"ב סי' ק"ס ס"ק י"ח בשם אחרונים, מ"מ י"ל דהיינו דוקא כשמדיחם מן הבצק אבל לא במדיח ידים נקיות, אבל צ"ע דהא להקדור או לחמם דין הוא שתחשב מלאכה, ולמה יגרע להדיחן מקירור וחימום כשיש לו ענין בהדחה הנוספת.

ונראה דכל מלאכה שלא גרמה שום שינוי במים לא חשיבא מלאכה לפסול, וכמו שקל כנגדן משקלות, וה"נ הדיח כלים מודחין, וצינן יין במים בהכרח שהחם גרם לחמם את המים, עד שלא קיררו, והר"ז שינוי במים כתוצאה מן המלאכה, ומה"ט כתב בעו"ת הובא במ"ב סי' ק"ס סק"ט דאם נתן היין במים כדי שלא יתחמם דכשרים, ולכאורה מנלן לחלק כן וכמשי"כ מרן זללה"ה דאין לזה מקור, אבל למשי"כ דצריך שיחול שינוי במים ע"י המלאכה ניחא, דכה"ג לא חל שום שינוי במים, וכטומן פירותיו במים מפני הגנבים דמסתברא דכשרים, ונתן מים בכלים שנתבקעו כדי

שיתפחו, או בכלים חדשים שישבעו מבליעתו, כל אלו יש להן השפעה על כל המים, שהכלים בוררים את בליעתן מן המים, אבל נתן מים בכלי לבדקו אם ניקב, באמת יש להכשיר וכמ"ש הגרע"א ז"ל, ושקל בגופן משקלות שנותן הבשר או הירקות במים הרי המים כרוחצין הבשר והירקות וגרע מהדיח בהן כלים, ומה שהביא המ"א סי' ק"ס סק"ה מהמרדכי שמדד בהן מדות, יש לפרש נמי שמדד בהן מדות שאינן מודחות, או שהוצרך כמה פעמים למלאות ולרוקן באופן שהמים נעשו כמשומשים.

נראה דחימם מים על האש כדי שיתחמם הבית, דלא חשיבא מלאכה במים, דחימום המים לאו מלאכה היא, והרי קי"ל דמים חמין כשרים, ומה שגורמים לחמם הבית הוא מילתא דממילא, ולא חשיבא כמלאכה במים.

נראה דדבר שאין מתכוין אפי' פסיק רישי' ואפי' ניחא לי', לא חשיבא כעשה מלאכה, כגון דשקיל בידקא למלאות בורו מים, והמים בדרכן לבורו עושין חריצין ומגלגלים אבנים ומנקים אמת המים, דלא חשיב כעושין מלאכה, אע"ג דניחא לי' בכל זה, דעיקר כונתו למלאות בורו, והמלאכות נעשות כאילו מאליהן במרוצת המים הרגילה, כדבר שאין מתכוין.

וכן כהיום שכל פתיחת ברז משפיעה על השעון למדוד המים, אפילו ניחא לי' בהא, נמי לא חשיבא מלאכה, לפי שנעשית כאילו מאלי' שלא במתכוין, מלבד מש"כ לעיל דכל פעולה שאינה עושה שום רושם במים לא חשיבא מלאכה, ומלבד שאין זו פעולה דשייך לומר שהיא גורמת למים להיות שופכין, כמ"ש הרמב"ם, או להתבטל ממים כמ"ש הר"ש.

וכן המצופים שבראשי החביות שגורמים לברז להסגר בזמן שהחבית מתמלאת מים, נמי לא חשיבא מלאכה הפוסלת במים, וכדנהוג עלמא לקולא, דדמי לשקל כנגדן משקלות, שהרי אין כאן שום פעולה ושום שינוי במים, ועוד שהפעולה נעשית ממילא ע"י מציאות המים, ללא שום פעולה מחודשת מצד המים, והר"ז כאגוז הצף ע"ג מים וחפץ להגביהו והרי הוא מוסיף מים שיגביהו האגוז האם תחשב כמלאכה במים, ועוד דהפעולה שעשה בפתיחת המים היא מילוי המים בחבית, והפעולה של הנעילה יש לחשוב כלא אפשר וקמכוין, וכפ"ר דניחא לי', דלא חשיבא ככוונה למלאכה.

שם מ"ה המים שהנחתום מטביל בהן את הגלוסקין פסולין וכשהוא מדיח את ידיו בהן כשרים, פר"ש שהוא טובל את ידיו במים וטח בהם פני הגלוסקין, וכן נראה מוכח מלשון וכשהוא דמשמע שעל אותה מטרה קאמר, וכן מבואר בתוספתא, אבל בתו' חולין ק"ז א' סוטה ט"ו ב' פירשו דמילתא בפ"ע היא שהוא מדיח ידיו מהעיסה שנדבקה עליהן, וכן הביאו דבריהם בסמ"ג ובר"י, אבל הדבר תימא דהא נטילת ידים פוסלת את המים משום מלאכה כמבואר בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ג ואינו חושש משום ארבעה דברים, ומדיח מעיסה הנדבקת בפשוטו חשיבא טפי מלאכה, וכבר נתקשו בזה אחרונים ז"ל ע"י במ"ב סי' ק"ס ס"ק י"ח, וע"י במש"כ בזה מרן זללה"ה ס"ה ס"ק ט"ז, וצ"ע.

סימן ג

נדפס בספר חולין סימן ט"ז —

א) ק"ו א' איתמר חמי האור חזקי' אמר אין נוטלין מהן לידיים כו', כבר כתב הסמ"ג דמהא דאר"י שאלתי את ר"ג בנו של רבי ואוכל טהרות ואמר לי כל גדולי גליל עושין כן, מוכח דבחמין שאין היד סולדת קאמר, דלא מסתבר שכל גדולי גליל היו נוטלין במים שהיד סולדת בהן, ולכך הוצרך רש"י לומר דחזקי' פליג אברייתא דלעיל ק"ה א', כיון דאסר אף בחמין שאין היד סולדת בהן.

ומ"מ נראה דר"י י"ל דס"ל דאף בחמין שהיד סולדת בהן מותר, ובכל חמין פליגי דחזקי' אסר בכולן ואף כשאין הי"ס בהן, ור"י שרי בכולן ואף כשהיד סולדת בהן, ואף דהא דגדולי גליל לא מוכח אלא דכשאין הי"ס בהן שרי, מ"מ ר"י לא מפליג, ואפשר עוד דאם כשהיד סולדת בהן פסולין, אין מן הראוי לנהוג לחמם את המים, וכיון דגדולי גליל נהגו בחמין, ש"מ דאף כשהיד סולדת בהן שרי, וכן צ"ל לפי' תו' דחזקי' לא אסר אלא בחמין שהיד סולדת בהן, ותקשה לפ"ז מאי מיייתי ר"י מגדולי גליל, דודאי מסתברא דבחמין שאין הי"ס בהן היו נוטלין וכמ"ש הסמ"ג, וע"כ דאם איתא דבי"ס בהן אסור, אין מן הראוי לנהוג לחמם אף בפחות מסלידת היד, עכ"פ לגדולי גליל באופן קבוע, ומדנהגו כן ש"מ דאף ביד סולדת כשר בדיעבד.

וכן לענין הלכה י"ל דאף לפרש"י קיי"ל דגם בי"ס שרי, כיון דלישנא בתרא דלעיל ק"ה ב' הכי ס"ל, וקיי"ל כל"ב להקל בדרבנן, גם ממה דאמרו שם מכלל דראשונים אע"פ שהי"ס בהן מותר, ולא אמרו כן בל"ק מכלל דאחרונים אע"פ שאין הי"ס בהן אסור, משמע דלישנא בתרא עיקר, ולכך פירשו אליב"י מסקנא דמילתא, וכש"כ לפמ"ש דר' יוחנן נמי הכי ס"ל, וגם כיון דברייתא דלא כחזקי' לפרש"י ממילא לית לן למיפסק כוותי', עכ"פ נגד ר' יוחנן.

רש"י וכן הרי"ף בפרק אלו דברים כתבו דהא דאמרינן בסוגיין בחמי טבריא דמישקל מינייהו במנא כו"ע לא פליגי דאסיר, דהיינו מחמת שהם חמין, ואע"ג דקיי"ל כר"י דשרי בחמין שאני חמי טבריא דלא הו"ל שעת הכושר, וצ"ע כיון דחמין כשרים מאי חסר בכשרותן, וכבר מסיק המחבר בסי' ק"ס ס"ח דטעם פסול חמי טבריא משום שהם מרים ואינם ראויים לשתיי', אבל חמין הראויין לשתיי' שפיר נוטלין בהם אף בעודם חמין, ולדעת הרי"ף ורש"י נראה דאף באין יד סולדת בהן פסולים כל זמן שהם חמים, [ומיהו אם נצטננו ודאי כשרים, וכ"כ מסקנת ה"י שם].

(ב) שם ורי"א כל גופו טובל בהן אבל לא פניו ידיו ורגליו, לשון זה צ"ע דלא הול"ל אלא אבל לא ידיו, ונראה לדקדק מזה דאם טבל כל גופו דעלתה לו טבילה אף לידי, ואי הוי קתני אבל לא ידיו, ה"י מתפרש דבכל גווני אין ידיו נטהרין, לכך קתני אבל לא פניו ידיו ורגליו למימר דאם טבל כל גופו מהני, ברם יש להסתפק אם רק כשהוצרך לטבול כל גופו, או דגם כשלא הוצרך לטבול אלא ידיו מ"מ אם טבל כל גופו עלתה לו טבילה לידי, דכיון דטבל כל גופו לא גזרינן אטו מנא, והכי מסתברא דכן מתפרש לשון אבל לא פניו ידיו ורגליו, דבא לומר שאם טבל כל גופו מהני, ומיהו למאי דמוקמינן לה בבת בירתא והיינו דלית בה מ"ס בכלל, או דלית בה מ"ס אלא ע"י עירוב, יתכן דה"ק אבל לא במקום שאינו יכול לטבול אלא פניו ידיו ורגליו, והיינו שאין בו מ' סאה, ולפ"ז אין רא"י לדין טבל כל גופו אי מהני לידי.

שם כי פליגי דפסקינהו בבת בירתא כו', לפי' קמא שבתו' דהיינו דלית בה מ' סאה, וכן פירש הרי"י בברכות, ק"ק הא דנקטו האי לישנא בברייתא דרשב"א וחכמים, דבשלמא בחמי טבריא דאיצטריך לאפסוקינהו ממקומם, שפיר אמרינן דפסקינהו בבת בירתא, אבל בברייתא דרשב"א דאיירי סתם במים שנפסלו בקרקע, מה מקום לומר דפסקינהו בבת בירתא, וכי מהיכי תיתי דאיכא מ' סאה בדוכתא אחריני ופסקינהו מיני', לא הול"ל אלא דאיירי בדליכא מ"ס, אבל לפרש"י ופי' שני שבתו' ניחא שפיר, דה"נ איירי במחוברין למ' סאה אלא דפסקינהו ואינם מחוברים אלא ע"י עירוב.

עיקר הגזירה בבת בירתא אטו מנא, היינו דתיקנו שלא לטבול ידיו במים שאינם כשרים לנטילה, במקום שאין בו מ' סאה שאינו יכול לטבול כל גופו, אף דמחובר למ' סאה, דחיישינן שמא יטול מהם מים לנטילה, [ומיהו אם טבל כל גופו בהן, אפשר דעלתה לו טבילה לידי כמשי"כ לעיל, והיינו אם הוא ננס, או שדחק ועלה כל גופו במים אף שאין בהם מ"ס אלא ע"י עירוב].

הרי"ף והרא"ש סתמו כלשון הגמ' בת בירתא ולא פירשו כלום, ונראה דמתפרש ביש בה מ"ס עיי' עירוב, כיון דנזכר בד' יוחנן דכל גופו טובל בהן, ואפשר דסתם בת בירתא מתפרש דלא אינתיקה מן העיקר ולכך קרי לה בת בירתא, ולכך לא הוצרכו לפרש, והרי הטור סתם בסו"ס קנ"ט דברי הרמב"ם דלא מהני טבילת ידים בפחות ממ"ס, ואם לא היתה כן דעת הרא"ש לא הי' סותם, וכן משמע בפ"י הרא"ש במקואות פ"א מ"ו ז' דאין טבילת ידים בפחות ממ"ס, אף לא לחולין.

ונראה עוד דכיון דאשכחן גם טבילת ידים לקודש כדתנן חגיגה י"ח ב' ובזה ודאי לא מהני בפחות ממ"ס כדתנן פ"א דמקואות מ"ו וליטול מהן לידים, והיינו לאפוקי טבילה, א"כ לא מסתבר דחכמים יתקנו שתועיל טבילת ידים לחולין בפחות ממ"ס, דאתי לאחלוףי טבילה בטבילה.

מה שהקיל המחבר בסי' קנ"ט סי"ד לטבול ידים בפחות ממ"ס, צ"ע כמ"ש בבה"ל שם, ובד"מ אמנם כתב דאין להקל, ונקט שם כן גם בדעת הב"י, אבל בשו"ע הגיה רק דיש להחמיר לכתחלה, ושם נקטו דסתימת הרי"ף והרא"ש כהתרי"י, אבל כבר כתבנו דאין נראה כן, ועי' בבהגר"א שם, ומש"כ דלשון פסקינהו משמע לגמרי, ולכך דחו התוספתא שבר"ש במקואות שם, לכאורה ממה ששימשו בגמ' בלשון דפסקינהו בהא דרשב"א משמע איפכא, וכמש"כ לעיל דלא הול"ל אלא הכא בדלית בהו מ"ס ותו לא, ולכן צ"ע בדין זה.

ג) ק"ז א' אר"פ האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים כו' ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף לייפי ומטביל בה את הידים, לפי גירסא זו נמצינו למידין דניצוק חיבור לענין טבילת ידים, וחשיבי המים שבצנור כמחוברים לנהר ע"י הדלי, והרבה יש לתמוה מה ראו חכמים לחדש חיבור לטבילת ידים מה דלא חשיב חיבור לשאר דיני התורה, ועו"ק דסתם כונס משקה אינו אלא מטפס טיף להדי טיף כדאמר נדה מ"ט ב', וזה ודאי לא יתכן שיהא חיבור, וכבר נדחקו בזה בתו' בנדה שם לומר דהכא לאו דוקא כונס משקה, ועיי"ש עוד, גם קשה דאמרינן בסתמא דמטביל בה את הידים, והרי כשהוא דולה בדלי יש הפסקה בין דלי לדלי, וא"כ אין החיבור אלא בשעה ששופך, ואיך סתמו דמטביל בה את הידים, ועו"ק דכשדולה מן היאור ושופך לאמה זימנין שכל הדלי כנגד האמה, ואף הנמשך מן הנקב הוא כנגד האמה ולא כנגד היאור, ואין חיבור ליאור כלל, ואיך סתמו דמטביל בה את הידים, וכיון דלרי"ף גירסא אחרת דגרסינן רק דאי בזיע דולא ככונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דאמר רבא כלי שניקב ככונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, הרי ראוי לקבוע הילכתא כהך גירסא ולא לחדש כל הני חידושי, וכבר כתב כן המהרש"ל ביש"ש.

ואפשר דגם לגירסא דידן אין הכרח לחדש דניצוק חיבור, דבגירסת הרי"ף איתא ברישא דהך מימרא דאין מטבילין בה את הידים משום דהו"ל שאובין, ובתרי"י ורשב"א ורא"ש מבואר דאף לגירסא דידן בסיפא, גרסינן הכי ברישא, ומבואר דרק משום שאובין מיפסלא, וע"כ דיש בה מ' סאה, או דלטבילת ידים לא בעינן מ' סאה, [עיי' רשב"א ק"ו א' שכתב דסתם אריתא דדלאי אין בה מ"ס ומשמע דלא בעינן מ"ס], והנה כלי שניקב ככונס משקה, אינו עושה שאובין כמ"ש ביו"ד סי' ר"א ס"מ, אלא דמ"מ אין לעשות מקוה ע"י מילוי בכלי נקוב משום דהו"ל ע"י אדם עיי"ש בט"ז ס"ק מ"ז, ובסל"ו ל"ט, ובזה י"ל דכיון דמילף לייפי לנהר הקילו שלא לחשבם כנעשה ע"י אדם, ואפשר גם דחשיב קצת המשכה בשפיכתם לאמה, [אף דע"כ צ"ל דלא הוי המשכה גמורה, דהא מקילינן כולו בהמשכה לענין טבילת ידים, כמ"ש בשו"ע סי' קנ"ט ס"ז דאיירי בשופך בתוך הצנור, מ"מ בתוך האמה עצמה נמי מימשכי אילך ואילך, עי' תו' ב"ב ס"ו ב' דסתם רביעית הנשפך בקרקע חשיב כהמשכה], ובזה הוא שהקילו שלא לחשבם כשאובים, אבל לא שיחשב ניצוק חיבור

לא לטהר שאובים וכש"כ שלא להשלים למ"ס, והרי להסוברים דלטבילת ידים לא בעי מ"ס, ע"כ דהא דאמרינן דמילף לייפי היינו רק דלא ליהו שאובין וע"י אדם, והתרי"י גבי הא דפסקינהו בבת בירתא, דהביא ראי' דלא בעי מ"ס לטבילת ידים מהא דבזע דוולא, כתב וז"ל ומדאמרינן התם טעמא כיון דלייפי משמע דחיבור כל שהוא סגי לטבילת ידים, ואפילו חיבור כ"ש לא הי' צריך אלא כדי שלא יהיו שאובין ע"י הכלי עכ"ל, וה"נ להסוברים דבעי מ"ס ומפרשים דבאמה איכא מ"ס, נמי אין המילף לייפי בא להועיל אלא לענין פסול ע"י אדם, ואין לנו לחדש דניצוק חיבור למ"ס או לטהר שאובין, או שיוכל לטבול ידיו בכלי נקוב המושק ע"י ניצוק. תוכן הדברים דכיון דבגמ' אמרו דאין מטבילין באריתא דדלאי משום דהו"ל שאובין, הרי מוכח דפסול אחר ליכא, וממילא הא דבזע דוולא מילף לייפי בא לתקן רק פסול שאובין, ואין לנו ללמוד מזה דניצוק חיבור למידי אחרני, וצ"ע בטושו"ע סי' קנ"ט ס"ז, ועי' בב"י שם שהביא דברי"ו איתא דבעי שיהא באריתא דדלאי מ' סאה.

עוד שם בתר"י כתב להוכיח דבטבילת ידים מקילין טפי מבטבילת כל גופו, מהא דאמרינן דאין מטבילין ידים באריתא דדלאי משום דהו' שאובין, ותיפ"ל דהו"ל נצוק וקטפרס, והיינו דהמים נמשכין והולכין בצנור והו"ל זוחלין, וגם קטפרס, וע"כ דלענין טבילת ידים מקילין, [ובב"י שם הביא סיום דברי התר"י או שנתקבצו מאליהן, ועפ"י נסתפק בדעתו בדין זוחלין, ולכאורה עיקר דבריו דהוכיח דסגי בזוחלין], ויעוי' בבהגר"א סי' קנ"ט סט"ו שכתב שאין להסתפק בזה כלל, דהא כל מה דס"ל להר"י להקל בפחות ממ' סאה, הוא משום דסגי בהכי לכלים, ונהי דבטלוה לרביעית דכלים, אבל לענין טבילת ידים י"ל דלא בטלוה, אבל מידי דפסול בכלים פשיטא דפסול גם בטבילת ידים, וזוחלין פסולין גם לכלים כדתיניא בתוספתא הובאה בר"ש פ"א דמקואות מ"ו דכל שאין אדם טובל בו אין כלים טובלין בו, וא"כ פשיטא דפסול אף לטבילת ידים, ומה שהזכירו בגמ' שאובין, י"ל דנפ"מ אם סכר אמת המים דמ"מ פסול משום שאובין, ולכאורה מזה גם ניתן להוכיח דא"א להכשיר בבזע דוולא ע"י חיבור ניצוק למ"ס או לטהר שאובין וכמש"כ לעיל, וצ"ע שהגר"א ז"ל לא העיר בזה בס"ז.

בין לגירסת הראשונים ז"ל דאין מטבילין בה משום שאובין, ובין לפרש"י דאין מטבילין בו משום דליכא שיעור מקוה, [ועי' באו"ז שהביא דבכת"י רש"י כתב תחלה משום שאובין וחזר ומחק וכתב משום דליכא שיעור מקוה], מוכח דהצנור תורת קרקע עליו, דאל"ה תיפ"ל שאין טובלין בכלים, ובב"ק נ' ב' פרש"י דהיינו אמת המים, ויש שהיא רק חפירה ויש שהיא עשוי' בבנין או בצנור שקבעו ולבסוף חקקו.

יעוי' בתוד"ה האי וכנראה כונתם דבין היאור לצנור היתה חפירה עמוקה ששה [כצ"ל ומש"כ עשרה הוא ט"ס] טפחים, ושמה שופכים מים מן היאור ומשם נמשכים לצנור שעמקו מועט כסתם צנור, וההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי היינו לחפירה הזאת, אבל רש"י בב"ק שם פירש דהאי צנור הוא אמת המים ואמת המים עמוקה ששה ורחבה ששה ולכך נקראת אמה, ושם נפל השור, ולפ"ז יתכן דדולים מן היאור ושופכים לצנור, ושם אריתא דדלאי אמנם הוא על שם היאור שדולין ממנו, אבל גם הצנור ואמת המים נכללים בשם אריתא דדלאי. הא דאמת המים היא ששה טפחים מבואר במו"ק ד' ב', ונראה דדעת תו' דהיינו רק כשנמשך ממעיין ולא כשדולים בכתף, דכיון דהמים מועטים ע"כ לעשות צנור שרחבו מועט.

ד) שם בגמ' ואי מיקרב לגבי דולא דקאתי מכח גברא נוטלין ממנו לידים, היינו דאף שהמים כבר נמשכין בתוך הצינור, מ"מ כל שסמוכים למקום שפיכתן, דעדיין הליכתן מכח ראשון של השופך, חשיבי כבאין מן הכלי לידיו, והקשה מרן זללה"ה בידים ס"ד סק"ח א"כ אמאי בכלי

שניקב מצדדיו, ויש רביעית מן הנקב ולמטה, בעינן שיטול דוקא דרך הנקב כמ"ש בשו"ע סי' קנ"ט ס"א ב', ואמאי לא נחשוב שטח הכלי שמעל הנקב כאילו הוא הצנור וכיון דסמוך לכח גברא שבהטיית הכלי יהא שפיר כשר לנטילה, [ועי' בחדושי הר"ן שהביא חולקים על סה"ת וסוברים דגם יכול ליטול מלמעלה מן הנקב].

ונראה דשתי תשובות בדבר, חדא די"ל דהטיית הכלי בזמן שהמים נשארים בכלי עדיין דלא חשיב כח גברא, דאינו אלא כמנענע הכלי, וכדאשכחן דכוותה לענין פסול דע"י אדם במקוה, דאם התיז מים חשיב ע"י אדם, ואם הולידן עם הקרקע לא חשיב הווי"ע אדם, עי' בספר מרן זללה"ה למקואות תנינא סי' סק"י בביאור התוספתא שבר"ש פ"ב דמקואות מ"ח וברא"ש ה' מקואות ס"ב, וה"נ הכא הטיית הכלי בזמן שהמים עדיין נשארים בכלי לא חשיב כח גברא, ואם נטל ידיו בתוך הכלי ע"י ההטייה לא תחשב נטילה, [ומרן ז"ל שם כתב בפשיטות דכה"ג שפיר דמי, שו"ר בכלים סכ"ב סק"ה כתב כמשי"כ ע"ש], ועוד דאף אם נימא דג"ז כח גברא, מ"מ היציאה מן הכלי חשיבא טפי כח גברא, ואיסתלקא לה כח ההטייה ע"י היציאה מן הכלי, וכיון דלמעלה מן הנקב לאו כלי הוא, אין כאן נטילה מן הכלי, למה"ד לשופך מן הכלי לצנור והגביה הצנור והטהו להוציא מתוכו, דחשיב כח גברא מהיציאה מן הצנור ולא מן הכניסה לצנור, [ועי"ש שהעיר ז"ל בכעין זה].

עוד דן ז"ל שם בנוטל דרך הנקב דלא יחשב כנוטל מן הכלי אלא הנקודה הנמוכה שבנקב, וא"כ לא יוכל ליטול מנקב עגול, ונראה די"ל דבשיעור גודש הנעשה בכל שפיכה מכלי, שפיר דמי אף בנקב עגול, ואף שחלק מן המים נתמך על מה שלמעלה מן הנקב, דשפיר כבר אינתיקא יציאתו בכח גברא משטח שתורת כלי עליו, ולפ"ז בנוטל דרך פגם שבשפת הכלי, יהא כשר אף כשהמים מתפשטין קצת לצדדי הפגם, וצ"ע, ובתוספתא שהובאה בר"ש פ"א דידיים מ"ה תניא דהפקיע את המוליאר ונטל ממנו לידים ידיהו טהורות לרבנן דלא בעו כח גברא, והפקיע היינו שעשה בו סדק כמשי"כ הר"ש, ומבואר דכל הסדק חשיב כבא מן הכלי, ומשמע אף כשהסדק ממעלה למטה, [ואיירי כשנשאר כשיעור רביעית מן הסדק ולמטה כמ"ש בבד"ה שער ד'], וצ"ע.

ה) כתב הרשב"א בסוגיין גבי מגופת חבית בשם תו' דמנ"ל להצריך כח גברא הרי בקידוש ידים ורגלים במקדש לא הי' כח גברא, וכ"כ בתורת הבית שער ד' דבשלמא כלי אפשר דלמדוהו מקידוש ידים ורגלים שהי' מן הכיור אבל כח גברא מנל, [ועי"ש מש"כ בשם הראב"ד דגם ר' יוסי לא בעי כח גברא מעיקר הדין], הנה פשוט להו ז"ל דבקידוש יו"ר לא הי' כח גברא, ואפשר דמהא דאמרין זבחים י"ט ב' דנותן יד ימינו על רגל ימינו ויד שמאלו על רגל שמאלו ומקדש, מזה משמע להו דלא יתכן תו כח גברא, שהרי אף אם יפתח ברזא בידו ומיד יניחנה ע"ג רגלו, כבר לא יספיק הכח ראשון לקידוש, ולא משמע דאחר נותן על ידיו, עי"ש בגמ' דרק לריבר"י מוקמינן דחבירו מסייעו, ועי' שם בתו' מהתורם את הדשן שהי' יחידי, ועי"כ דלא בעי כח גברא, ומיהו בסמ"ג עשה כ"ז כתב דר"י ורבנן פליגי נמי בקיו"ר אם בעי כח גברא, ועי' באו"ז הלכות נט"י סי' ס"א, ועי' בבד"ה בשער ד'.

לכאורה בקיו"ר אין צריך שהמים יגיעו לכל ידיו ורגליו שהרי עומד על הרצפה בשעת קידוש כדאמר זבחים שם, ואין המים יכולים להגיע לכפות רגליו, [ועי' בר"ש נגעים פ"ו מ"ח דכף הרגל חשיב בית הסתרים, ונראה דחציצה מעכבת שם כדין ביה"ס, עי' בכ"מ רפ"ו מטו"צ שכתב דלכל מילי חשיב כגלוי עיי"ש], וכן כשמניח ידיו ע"ג רגליו לא נזכר שצריך להניחם ברפרוף שהמים יוכלו לבא בהם, וגם ברפרוף יהיו מקומות שלא יגיעו המים, ועי"כ דסגי בהכי שכן הוא מצות הקידוש, [שו"ר בתוספתא פ"א דמנחות דקתני נותן יד ימינו ע"ג רגל ימינו כו' משפשף ומרחיץ משפשף ומרחיץ, ולפ"ז שפיר מגיעין המים לכל המקומות, אבל בגמ' וברמב"ם לא נזכר משפשף,

ולהסוברים דבעי כח גברא הרי במקום השפשוף לאו כח גברא, וצ"ע], ואם נט"י סמכוהו לקידוש יו"ר, א"כ יתכן דגם בנט"י לא יצטרך שהמים יגיעו לכל מקום ומקום בידיו, וכל שנטל כדרך הנוטלין והגיעו המים לרוב שטח היד סגי, ויהי נוחא בזה הא דאפשר שיטלו מרביעית ב' אנשים ראשונים ושניים דנמצא שמונה ידים ניטלים מרביעית, וכבר נתקשה בזה בבה"ל סי' ק"ס ס"יג דכיצד יתכן הדבר, אבל ל"מ כן בפוסקים, [ולפמ"ש מן התוספתא הרי גם בקיו"ר צריך בכל מקום], ועי' משבצות סו"ס קס"ב, ובנתינת ט' קבין נמי נראה דסגי בראשו ורובו, וגם שם סתמא עומד על רגליו, אבל במשבצות שם לא כ"כ אלא דאף בט' קבין צריך שלא ישאר מקום פנוי מן המים עי"ש, וצ"ע.

לרבנן דר' יוסי בפ"א ידידים מ"ה דמטה חבית על צדה ונוטל והקוף נוטל לידיים, נראה דלא בעי כלל כח נותן, רק דצריך שהמים יבאו מן הכלי, וכן מוכח מן התוספתא שבר"ש שם, והובאה גם בת"ה שער ד', דהפקיע את המולייאר ונטל הימנו לידיים או שנטל מן הסילון שיש בו כדי קבלת רביעית ידיו טהורות, והפקיע את המולייאר אין כאן כח נותן עכ"פ במה שיוצא שלא ברגע הראשון, [ואף ביוצא מיד יש מקום לדון דלא דמי לכח ראשון בשקיל בידקא דמיא סנהדרין ע"ז דהתם המים נשענים על הכותל שנוטל, משא"כ כאן דבעשיית סדק אינו נוטל מאומה, והרחבת הסדק היא תוצאה של הפעולה], וכן בנוטל מן הסילון היינו באריתא דדלאי בכח שני, אלא דכיון דהסילון מקבל רביעית הרי תורת כלי עליו, ואף דאיסתלקו מעשה השופך, מ"מ המים יוצאין מן הכלי וכשרים לרבנן, ומבואר דא"צ כח נותן, וגם קוף אין לחשוב ככח נותן, אלא כנעשה מאליו.

וצ"ע ברמב"ם פ"ו מה' ברכות ה"ו שכתב שצריך שיבואו המים מכח נותן, ושם בה"יג כתב בעובדא דאריתא דדלאי דלא עלתה לו נטילה שהרי אין כאן נותן על ידיו, ולכאורה כיון דפסק כחכמים דר"י, ולדידהו תניא בתוספתא שאם הצינור מחזיק רביעית ידיו טהורות, א"כ אין הטעם משום חסרון נותן, אלא משום חסרון כלי, ובגמ' פירשו תר"י דאידי דבעי למימר בסיפא במיקרב לגבי דוולא דכשר אף לר' יוסי דחשיב כח גברא, לכך נקט ברישא נמי אליבא דר"י דליכא כח גברא, אבל הרמב"ם דפסק כרבנן ולדידהו חשיב כה"ג כנטילה כשרה אם הסילון כלי, א"כ הרי אין כאן אלא חסרון כלי, וצ"ע, ועי' ברשב"א בתו"ה שתמה בעיקר מש"פ הרמב"ם דצריך כח נותן, כיון שפסק כת"ק דר"י, ועי' בבהגר"א סי' קנ"ט ס"י שכתב דשמא קי"ל כת"ק דמתני' ולא כת"ק דתוספתא.

ו) ידיים פ"א מ"ה מניח חבית בין ברכיו ונוטל, כל נוטל חשיב כח גברא אף לאחר שהטה את הכלי כל זמן שהיא בידו, ואף כשאינו מוסיף להטותה, וה"נ כשהחבית בין ברכיו דהיינו שמונחת על ברכיו והוא הטה אותה, הרי כל זמן שהיא על ברכיו חשיבא כח גברא, וז"ל הטור בסי' קנ"ט חבית שיש בה מים מניחה על ברכיו ומטה ונוטל ממנה לידיים דחשיב שפיר מכח גברא, והרשב"א בתורת הבית שער ד' כתב לשון זה ואף לדברי ר' יוסי אם נתן את הכלי בין ברכיו או בין אצילי ידיו ומנענע עד שנשפכין המים מכחו שפיר דמי, נראה דהאי מנענע היינו מטה, ובהט"י אחת חשיב כל מה שנשפך כח גברא, כיון שהכלי בידו, וא"צ שינענע כל פעם, וצ"ע בלשון המ"א סי' קנ"ט ס"ק ט"ז שכתב דמנענע בברכיו כל פעם שיצאו המים, ועוד דא"כ מאי למימרא הרי זה נטילה ממש, מה לי בידו מ"ל ברגלו, ועוד דא"כ מאי איריא בין ברכיו ובין אצילי ידיו, הרי ע"ג קרקע נמי כל מה שיוצא בשעת הטייתו יש לחשוב כח גברא, ור"י לא פליג אלא אם יכול ליטול במים היוצאים לאחר הטייתו כל היום, כלשון הר"ש, וכבר העיר בזה מרן זללה"ה בידים ס"ג סק"ו, ועי' בר"ש שכתב אבל מניח חבית בין ברכיו שברכיו מסייעין לשפוך הוי כח גברא, ומשמע נמי דלא בעי נענוע בכל שפיכה.

ז) ק"ו ב' ושמואל אמר עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא, נראה דאף ששופך המים על מקום שאין צריך נטילה מן הדין ומשם הם נמשכים למקום שצריך נטילה, דשפיר דמי, דהא חזינן באריתא דדלאי לקמן ק"ז א' דאי מיקרב לגבי דולא שפיר דמי, אף שהמים נשפכים מידידו של השופך לצנור, ומן הצנור לנוטל, ומיהו יש לחלק דהתם לא נעשה במים מלאכה, אבל כאן כשנוטל ידו י"ל דהוי מלאכה במים, ברם כיון שאינו מכיון לנקיות אלא למצות נטילה ונטילה לא צריך במקום הזה לא מסתבר לחשבו מלאכה, ומיהו אם נוטל במקום שיש בו דין נטילה לתרומה שפיר דמי דיכול לעשות לחולין נטילה שכשרה אף לתרומה, דאטו אם בא לאכול תרומה וחולין לא יהא רשאי ליטול נטילה הכשרה לתרומה ותו לא, ועי' בתו' דשמואל נמי סבר כברייתא דתרומה וחולין אינם שוין, אלא דמחמיר הי' לחולין כלתרומה, אבל לפי טעם זה לא למדנו אלא כששופך במקום שיש בו דין נטילה לתרומה, אבל אם ישפוך על הקנה ומשם יגיע לפיסת היד לא שמענו, אבל נראה דע"כ כה"ג נמי שפיר דמי, דלעולם כששופך בקצה הכף ע"כ המים עוברים גם לקנה, ויש שמשם מגיעים לחלק הצריך נטילה, וטעמא דכל ששופך רק משום נטילה לא חשיבא מלאכה מה שנשפך במקום שא"צ נטילה, ומשום כח גברא שפיר דמי דהא מיקרב לגבי דולא.

יעוי' ברא"ש שהק' לריב"ל דכולן שיעורן שוה אמאי לא ערבינהו ותנינהו, ואפשר דעד הפרק דקידוש ידים ורגלים כולל גם הרגלים, ואי הוי עריב להו לא הוי מתפרש אלא אידיים, דומיא דחולין ותרומה, ומיהו ברי"ף לא קתני אלא קידוש ידים במקדש, ולא הזכיר רגלים, ומשמע דפשוט לי דעד הפרק לא קאי אלא אידיים, וגם ברגל לא מיקרי פרק.

ח) שם אמר רב נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו, אפשר דדוקא קאמר שתי ידיו, אבל יד אחת לא, דכל ההתנאה חידוש הוא, שהרי חכמים תיקנו דסתם ידים שניות, וכשנוטל לאכול היינו עיקר התקנה, דע"י הנטילה מיטהרים, אבל כשנוטל ומתנה הרי הוא כאילו בא לעקור תקנת סתם ידים, והיינו דאשמועינן דמ"מ מהני, ושפיר י"ל דהיינו דוקא בשתי ידיו דסמכו חכמים על שמירתו, אבל יד אחת לא, דכיון דיד אחת נשארה עסקנית, לא טיהרו חכמים את השני, ע"י תנאו, אבל ברי"ף לא קתני אלא ידיו, וצ"ע.

יעוי' בתו' משה"ק מהא דנטל לא יקדש ומהא דמוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, ויש מקום לומר דלא מהני תנאי אלא כשתחלת נטילתו היא לטהר ידיו מדין עסקניות, שיהיו טהורין מיד לכל מילי לכל היום, אבל כשנוטל לאכול ומחשב להפסיק ולחזור ולאכול, הרי זו נטילה לאכול ותלוי בדיני הפסק, ולמש"כ לעיל נפ"מ נמי בכ"ז כשבא להתנות על ידו אחת, דכשנוטל לאכול ולהפסיק ולאכול, כל דמדיני הפסק שפיר דמי, הרי מהני תנאו גם ליד אחת, אבל כשנוטל לטהרן מדין עסקניות לכל מילי ולכל היום לא מהני ליד אחת, ועי' בתר"י ובבה"ל סי' קס"ד ס"א, ול"ע בזה כעת.

ק"ז א' א"ד בשעת הדחק אין כו', בתר"י תמכו דעת ר"ח דפסק כי האי לישנא, מהא דאמרינן לעיל ק"ו א' מים ראשונים האכילו בשר חזיר, וצ"ע דהתם אינו אלא לומר דעבירה גוררת עבירה, ואם הי' האיש ההוא נוטל ידיו שחרית ומתנה, לא הי' בא לידי מכשול, ומהך עובדא דחשבו לנכרי ולא חשב שמא נטל שחרית והתנה, מסתייעין דברי התו' שכתבו דאף לרב אם יש לו מים בסמוך לו יש לו לחזור וליטול.

ט) ק"ז א' ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, יעוי' בבה"ל ר"ס קנ"ט דאף כלי המיוחד לזיתים דאינו נטהר בכונס משקה, מ"מ מיפסיל לנטילה בכונס משקה, והיינו דאשמועינן רבא, אבל בנפסל מתורת כלי נראה דלא איצטריך לאשמועינן, דהא דבעינן כלי שמעינן

שפיר ממתני' דידים פ"א מ"ב ואין נותנין לידים אלא בכלי, ומה שהרמב"ם השמיט שיעורא דכונס משקה, ולא פסל אלא כלים שנטהרו ע"י נקיבתן צ"ע.

נדפס בספר כלים סי' ג' —

טור או"ח סי' קנ"ט וכתוב בסמ"ק שאם ייחדו לזתים כו', ע"י ב"י, ונראה דכו"ע מודו דכל שאינו מק"ט מחמת נקיבתו דלאו כלי הוא לענין נט"י, וכמש"כ רבנו לקמן בשם הרמב"ם, וכן הביא בב"י מתורת הבית, ולכן כל הנידון בניקב הוא באופן דעדיין תורת כלי עליו לענין קב"ט, ונראה דעת הסמ"ק כדעת תו' שבת צ"ה ב' דכלי שניקב לא יהבינן לי' דין גיסטרא לענין קב"ט, דלא ניחא תשמישתי', הלכך כלי חרס העשוי למשקין שניקב ככונס משקה אפי' מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה אין נוטלין ממנו, משום דלאו כלי הוא לענין קבלת טומאה, ואפי' שופך דרך הנקב, אבל בעשוי לאוכלין דעדיין כלי הוא לענין קב"ט שפיר נוטלין ממנו דרך הנקב, אלו דברי סמ"ק, ועל זה השיג הטור די"ל דלענין נטילה בעינן שיקבל טומאה אם הי' עשוי למשקין, דבעינן שיחשב כלי מחמת שימוש לנטילה, ואף דממה שסתם הטור לעיל דבניקב ככונס משקה נוטלין דרך הנקב משמע דלא ס"ל כהתו' בשבת שם דלא חשיב כגיסטרא, דאם כן אף במחזיק רביעית עד הנקב פסול לנטילה אף דרך הנקב, מ"מ איכא נפקותא בהא, כגון שהי' עשוי לאוכלין וניקב ככונס משקה ומחזיק רביעית עד הנקב וחזר וניקב בשוליו כמוציא משקה, דמקבל טומאה, דכיון שעשוי לאוכלין לא נחית לתורת גיסטרא ע"י נקב ככונס משקה, וממילא לא נטהר ע"י הנקב כמוציא משקה, אבל אם הי' עשוי למשקין הי' בדין גיסטרא ע"י הנקב ככונס משקה ונטהר ע"י הנקב כמוציא משקה, ולפי"ז לדעת הסמ"ק כשר לנטילה [אי מכשרין כלי שניקב כמוציא משקה ודלא כהסמ"ק בזה], ולדעת הטור פסול, וכן נפ"מ בכלי גדול דצריך שיחזיק חצי לוג לטמא גיסטרא כדתנן פ"ב דכלים מ"ב, וניקב ככונס משקה ואינו מחזיק למטה מן הנקב אלא רביעית, דאם עשוי למשקין נטהר, אבל אם עשוי לאוכלין הרי הוא ככלי שלם כל שלא ניקב כמוציא זית, ולפי"ז להטור פסול ולהסמ"ק כשר, אבל הדברים סתומין יותר מדאי, וגם לפ"ז הי' לי' להטור להקדים דברי הרמב"ם לדברי הסמ"ק, ולכן יש לפרש כמש"פ הב"י בתירוץ השני וכ"כ מהרש"ל ביש"ש, דהסמ"ק שפוסל בניקב ככונס משקה אף בנוטל דרך הנקב ומ"מ הכשיר בעשוי לאוכלין דרך הנקב, א"כ ש"מ דפחות מכזית בעשוי לאוכלין דינו כפחות מכונס משקה בעשוי למשקין, וא"כ לדידן היה לן להכשיר ליטול אפי' דרך פיו, לזה כתב דאפשר לנטות מדברי הסמ"ק לומר דלענין נטילה לעולם כעשוי למשקין דיינינן לי', וכל שניקב ככונס משקה לא מתכשר אלא דרך הנקב. ולפי פ"י זה אין לנו מקור לפסול כלי גדול העשוי לאוכלין שניקב ככונס משקה ולא נשתייר בו שיעור גיסטרא מן הנקב ולמטה, דכיון דעדיין כלי הוא לענין קב"ט י"ל דכשר אף לנטילה, ודוקא לענין ליטול דרך פיו ס"ל להטור דאזלינן לעולם לענין נטילה כדין עשוי למשקין.

מה דנקטו הסמ"ג והסמ"ק דאף בניקב כמוציא משקה פסול לנטילה מן הנקב ולמעלה, צריך יישוב מנין למדו ז"ל כן, הרי לקידוש מי חטאת חשיב כלי כדאמר שבת צ"ה ב', ומהיכי תיתי נימא דלנטי"י בעי טפי, ולומר דמהא דאמרו חולין ק"ז א' דכל כלי שאינו מחזיק רביעית פסול לנטילה דקדקו כן, ג"כ קשה מאד, דל"מ מזה מידי, רק שצריך שהכלי יהי' בגודל רביעית, ולולא דמסתפינא הו"א דאפשר דפירשו ז"ל למתניתין דפרה פ"ה מ"ז דקתני ניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פסולין מפני שאינן עגולין כלי מן הצד ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה כשרים מפני שהם עגולים כלי, דבניקב כמוציא משקה איירי, דאל"כ מאי מפני שאינם עגולין כלי דקאמר, הו"ל למימר בפשוטו מפני שאינה כלי, אי בניקבה ככונס משקה איירי, [ועי' כלים ס"ג סק"ו], אבל במוציא משקה מתפרש שפיר דבאמת עדיין תורת כלי עליו לכל דיני התורה, אלא

דמ"מ פסול למי חטאת דהמים שכנגד הנקב אינם עגולים כלי, וממילא כל המים אינם עגולים כלי, כולם יש בהם קו כנגד הנקב, והוא דין מיוחד במי חטאת דצריך שיהיו המים עגולים כלי, [ונפקה בסמרטוט מתפרש שפיר אף בנקב כמוציא משקה דעיקרו שסתם בבגד, ועוד דכפי ההוה נקב כמוציא משקה באבן אין נעשה אלא בשפשוף ימים רבים ונעשה גומא גדולה ובתוכה נקב כמוציא משקה, ושפיר פוקק הגומא בסמרטוט], והא דקאמר רבא שבת צ"ה ב' דניקב במוציא משקה כשר למי חטאת, וכן אמרינן בנדה מ"ט א', היינו למטה מן הנקב, ובניקב בצדו איירי, ומינה דבניקב בכונס משקה אף למטה מן הנקב פסול, וכדעתם ז"ל, והיינו דפשיטא להו דמימרא דרבא בנקב בצדו איירי, דאליה אף במוציא משקה פסול למי חטאת דאין המים עגולים כלי, וע"כ דלית בהו דין גיסטרא וכמו שהוכיחו בתו' שבת שם, ולענין נט"י ס"ל דלקידוש מדמינן לה, הלכך בניקב בכונס משקה פסול אף מן הנקב ולמטה, ובניקב כמוציא משקה כשר רק דרך הנקב.

צ"ע במוציא משקה שהכשירו הסמ"ג והסמ"ק ליטול דרך הנקב, למה חשיב כח גברא, כיון שאינו יורד טיף להדי טיף כדאמר נדה מ"ט ב', א"כ המים כאילו מתמצין מאליהם, ואף שהביאם לנקב מ"מ פעולת יציאתם לכאן אינה מכחו, וגם עצם הדבר שסתמו להתיר ליטול דרך הנקב ולא פירשו דהנידון רק בשחסר לו טיפה או שתיים, דאלי"כ לא משכח"ל בסדר הראוי, ק"ק, וכבר נתקשה בזה בבה"ל סי' קנ"ט.

ולענין הלכה כבר הכריע מרן זללה"ה בידים סימן ד' סק"ג דניקב כמוציא משקה כשר ליטול אפי' מן הנקב ולמעלה, שזו דעת כל הפוסקים שלא הזכירו לפסול אלא בכונס משקה או באינו מק"ט, וניקב בכונס משקה כל שנשתייר שיעור גיסטרא כשר לנטילה דרך הנקב, וכל שאינו כלי לענין קב"ט פסול לנטילה, וכ"ח העשוי לאוכלין שניקב מצדו בכונס משקה, וניקב בשוליו כמוציא משקה, או שלא נשתייר מן הנקב ולמטה כשיעור גיסטרא, נמי כשר לנטילה דרך הנקב, דכיון דעומד לאוכלין לא בטל מתורת כלי גמור, ואע"ג דאילו הי' מיוחד למשקין כבר הי' בטל מתורת כלי, עיי"ש, [וצ"ע בזה שניקב גם בשוליו כמוציא משקה, אם לא מן הראוי להחמיר, כיון די ש פוסלים כל ניקב כמוציא משקה, ובכה"ג דאילו הוי למשקין כבר נטהר מלקבל טומאה, יש מקום להחמיר אף אליבא דהטור עיי' לעיל].

עד כאן —

שם ואמר רבא כלי שאין בו רביעית אין נוטלין ממנו לידים איני כו' הא מחזיק אע"ג דלית בי' כו', יש לעי' ולוקמא כגון שנטל ידו מרביעית אבל נשאר מקום יבש במקצת היד, ועכשיו בא להוסיף דבזה מכלי שאין בו רביעית יהא כשר, כיון דכבר נטל ידו ברביעית וצריך רק להשלים מה שנשאר יבש, ומכלי שאינו מחזיק רביעית יהא פסול, דכאילו אינו כלי דיינינן ליי, ולכאורה מוכח מזה דאף כה"ג צריך שיהא בכלי רביעית, ומיהו י"ל דכה"ג לא מתכשר אלא אי ידיים טהורות לחצאין, וכיון דהוא בעיא דלא איפשיטא גיטין ט"ז א', לא בעינן לאוקמי לדרבא בהכי, ומיהו במ"ב סי' קס"ב סק"ל כתב דבהפסק מועט לא מיבעיא לן דטהורות לחצאין, ולפ"ז תו הו"מ לאוקמי לדרבא בהכי דבכה"ג יהא כשר באין בו רביעית ולא באינו מחזיק רביעית, ומשמע דאף בכה"ג לא מתכשר אלא ביש בו רביעית, ברם עיקר החילוק בין הפסק קטן לגדול אין לו מקור, ומה שהתירו בברזא אף שצריך להוציאה ולהכניסה, י"ל דהיינו לצד דמכשרינן לחצאין בטופח ע"מ להטפח כמ"ש בס"ג שם, א"נ בדאיכא מים כקליפת השום שמא לא מיבעיא ליי ופשיטא דטהורות ומיתוקמא בכה"ג, א"נ בעוד הראשונים נשפכים על ידו מכחו, הר"ז כאילו עדיין לא נפסק הקילוח, ויתכן לפרש כן בברזא שסותם ופותח במהירות, ואולי גם כונת המ"ב בכה"ג, והנה הנוטל משני כלים כאחת אינו ענין לידים טהורות לחצאין, דככלי אחד דמי, ולכאורה ה"ה בזא"ז

אלא שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון, וה"נ בברזא אם הקילוח חוזר בעוד הראשון בהילוכו על היד כלא הפסיק הראשון דמי, וצ"ע.

יש לעי' השופך על ידיו מכלי אחד, ועד שהגיע לצד זה כבר נתיבש הצד השני, אי דיינינן ל'י' לחצאין, ובמ"א סי' קס"ב סק"ה כתב דאין ליטול מכלי שפיו צר, משום בעיא דלחצאין, ומשמע דאף כשאינו מפסיק שפיכתו נמי היינו בעיין, אבל במחה"ש שם הביא דהא"ר כתב דכשאין מפסיק לית לן בה.

המ"א שם כתב ליישב הא דלא פשטינן בעיא דאילפא אי ידים טהורות לחצאין, ממתני' ריש ידים דאין מוסיפין על הראשונים, משום דאיכא למימר דמתני' לענין לכתחלה, ובעיא דאילפא לענין דיעבד, ואכתי קשה דמ"מ הו"ל לאתויי מתני' ולמביעי עבר והוסיף מאי, וגם פשטא דמתני' דדינא קתני ולא הנהגה לכתחלה, גם מש"כ הר"ש בידים שם דכיון דר"מ פליג בתוספתא לכך לא פשטוה ממתני', קשה מאד דאכתי הו"ל תנאי היא, ועוד דכיון דבמתני' מיסתם לה סתומי דאין מוסיפין הרי הלכה כסתם משנה, ויתכן אולי לומר דאי משי פלגא דידא בפחות מרביעית, היינו מתני' דאין מוסיפין דבצריך להוסיף איירי, וכי קמביעיא ל'י' לאילפא בנטל חצי ידו ברביעית דהאי פלגא דידא דין הוא דליטהר, ובזה קמביעיא ל'י' אי טהורות לחצאין, וצ"ע.

שם הא לחד הא לתרי, הומ"ל נמי בחד וכשנפחת הכלי באמצע הנטילה, דמשום שאין בו רביעית לית לן בה, דהא אתחיל מרביעית, ומשום שאין מחזיק רביעית שפיר מיפסל, [אף כשעדיין תורת כלי עליו ושופך דרך הפחת], ועי' להלן דלדעת הרמב"ן והרשב"א אמנם מיתוקמא בהכי, וכן נמי הומ"ל דנפ"מ בשניים דלעולם הם באין מכלי שאין בו רביעית, אלא דעדיפא משני דאף במים ראשונים ובתחלת נטילה משכח"ל שא"צ רביעית כגון בשני שנוטל משיירי נטילה, והא דלא קאמר הא בראשון הא בשני, דניחא ל'י' למינקט כלישנא דמתני' לאחד אף לשנים. לדעת הרמב"ן והרשב"א דהא דלאחד אף לשנים, היינו רק בלא נפסק הקילוח, א"כ לא מיתוקמא הא דרבא אלא דנפ"מ בנפחת הכלי באמצע הנטילה, דמשום אין בו רביעית ליתן לן בה, ומשום אין מחזיק רביעית נפסל, וכבר כ"כ הגרמ"ב בבאור מרדכי פ' אלו דברים אות כ"ג.

שם א"ל ר"ש לאמימר קפדיתו אמנא כו', יעוי' בתו' שהקשו אחזותא דמתני' היא, ויש לדקדק אמאי לא הקשו כן אמנא דנמי מתני' היא דאין נותנין לידים אלא בכלי, וי"ל דרש"י פירש קפדיתו אמנא שיהא כלי שלם, וזה אין מפורש במשנה, ושמא יש לפרש קפדיתו אמנא שיחזיק רביעית וכדרבא, שו"ר שכ"כ בתר"י, ודומיא נמי דאשיעורא לא קפדינן דהיינו הא דרבא דכלי שאין בו רביעית אין נוטלין ממנו לידים.

שם אשיעורא לא קפדינן דתניא מי רביעית נותנין לידים לאחד ואפי' לשנים כו', משה"ק תו' דהרי מפורש דלאחד בעי רביעית, יתכן לומר דס"ד דלכתחלה הוא דבעי רביעית לאחד, אבל בדיעבד כשר חצי רביעית לזה וחצי לזה, ומתפרש ובדיעבד אפי' לשנים, ודחי דרק לשני שפיר דמי בפחות מרביעית משום שיירי טהרה, א"י שמא יש לפרש אשיעורא לא קפדינן שיהא רביעית בב"א, ומצי ליטול משני כלים כאחד כשביחד יש בהם רביעית, וע"ז מסקינן דרק בשיירי טהרה שרינן פחות מרביעית, אבל בתחלה בעי רביעית, והיינו דאמרינן בתר הכי דר"י מנהר פקוד אתקין נטלא בת רביעיתא ור"א אתקין כוזא בת רביעיתא, לומר דהלכתא כרבא דבעי כלי המחזיק רביעית ושיהא בו רביעית, ולאפוקי מהאי לישנא דאשיעורא לא קפדינן.

שם ואמר רבא מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה לידים, לפי' תו' נראה דאשמועינן דאע"פ שאין תחלת עשייתה לקבלה ע"י כלים פ"ב מ"ג ה', אפי"ה ע"י תיקונה שתהא יושבת שלא מסומכת חשיבא כנעשית לקבלה, ונראה דסלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע, דאין נוטלין ממנו,

מפני שלא נעשה לקבלה כדתנן מקואות פ"ד מ"ג, וכן בכלים שם במ"ג אע"פ כפופין אע"פ מקבלין, והא דתניא בתוספתא שבר"ש סופ"א ידידים דנטל מן הסילון שיש בו כדי קבלת רביעית ידיו טהורות, היינו בשחקק בו לקבל צרורות כדתנן במקואות שם בשל חרס רביעית, ועי' ברא"ש כלים פ"ב מ"ה דכיסוי כלי חרס אפי' יש לו תוך ויושב שלא מסומך טהור מפני שלא חשיב תוך ידי' כיון שאינו עשוי אלא לשמש כיסוי, ולפ"ז נמי אין נוטלין ממנו, ולפ"ז אשמועינן דדוקא מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה אבל אם עשוי מתחלתה שיושבת שלא מסומכת אין נוטלין ממנה, כיון שלא נעשית לקבלה, אבל בב"י סי' קנ"ט נקט בפשיטות דמגופת החבית שמקבלת רביעית כשיושבת שלא מסומכת דנוטלין ממנה לידיים, ועי' במ"א שם סק"ד, ובמ"ב שם, וצ"ע, ובתה"א שער שלישי כתב ב' הפירושים אם משום שלא נעשו לקבלה או משום שאין יושבין שלא מסומכים, ובקצר כתב דכלי שאינו יושב שלא מסומך פסול עד שיהא יושב שלא מסומך וסיים כיצד מגופה שאינה יושבת שלא מסומכת והתקינה לשבת שלא בסמיכה דכשרה, ולא הזכיר דין מגופה שיושבת שלא מסומכת, אח"כ ראיתי בספר מרן זללה"ה לידיים סימן ה' שכבר האריך בזה.

(י) שם איבעיא להו מהו לאכול במפה מי חיישין דילמא נגע או לא, כשתיקנו נט"י לחולין לאכילת נהמא, לכאורה היתה התקנה לאסור אכילה ללא ענין בנגיעה, דהא אין שני עושה שלישי בחולין, [ומיהו עיקר הטעם משום דילמא נגע באוכלין בידיים המסואבות], ולפ"ז הי' לחם בפיו ונטמאו ידיו אסור לבלוע עד שיטלם, כמ"ש במ"א סי' קס"ד סק"ז, ולפ"ז גם בתרומה אף לאחר שהתירו מפה לאוכלי תרומה, מ"מ י"ל דנטמאו ידיו כשאוכלין בפיו אסור לבלוע עד שיטול, דגם בתרומה גזרו איסור אכילה וגם בפירי, וכן רהיטת המשנה בבכורים דתרומה ובכורים טעונין נט"י ומוקמינן לה חגיגה י"ח ב' בפירי, משמע דדין הוא דצריכים נט"י, ולא רק ידיים שניות וממילא פוסלין את התרומה בנגיעתן, ואע"ג דדעת הרמב"ם בפ"ב מאבות הטומאות הי"ג דפירות שלא הוכשרו מותר לאכלן בתרומה בלא נט"י, ועי' מש"כ בזה חגיגה כ"ד ב', היינו דבפירות אלו לא תיקנו, אבל בפירות שתיקנו הרי הם באיסור אכילה, וכדאסרינן לאוכל מחמת מאכיל, וכן במגריפה כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' ברכות הי"ח, ולפ"ז צריך לפרש הא דמיבעיא לן מהו לאכול במפה, דהיינו כשעטף שתי ידיו במפה, אי דיינינן ל"י השתא כאדם שאין לו ידים דשרי לאכול, או דחיישין דילמא נגע, אבל כשידיו מגולין אלא שבא ליטול האוכל במפה פשיטא דאסור, דהיינו כמו במגריפה וכיו"ב, וכבר נתקשו אחרונים ז"ל ברמ"א סי' קס"ג שהשוה דין אכילה בכף למפה, [ומיהו ברמב"ם פ"ח מאה"ט ה"ח משמע דאיסור אכילה דתרומה אינו אלא משום שפוסלה בידיו, עיי'ש].

שם נוטלו במפה כו', רש"י בסוכה כ"ו ב' פירש משום נקיות, ותו' שם פירשו משום שאכל על טהרת תרומה וידיים שניות, והנה לשני הטעמים לא הי' צריך אלא ליטול את האוכל במפה, ולא לעטוף ידיו במפה, ומ"מ שפיר דייקין דמשמע דבכביצה לא הוי סגי ל"י אף אם יעטוף שתי ידיו במפה, דפשטא דמתני' משמע דאתי לאשמועינן דבשום גוונא דמפה לא הוי סגי, [ורש"י בסוכה שם פ"י נטלו במפה שכרך ידיו במפה], ומ"מ אין לדבר הכרע ויתכן גם לפרש דהא כביצה לא סגי בנטילה במפה אבל כרך ידיו שפיר דמי, ואנו צריכים לזה לפי מה דנקטו תו' בסוגיין דכהנים הותרה להם מפה בכל אכילה, ולאביי ור"י בסוכה שם דכביצה נמי לא בעי סוכה, דלפ"ז לא מסתבר דנקט פחות מכביצה רק משום ברכה, ולמש"כ יתפרש גם משום דבכביצה לא סגי בנטילה במפה, אלא צריך שיעטוף ידיו.

שם ב' בבבלי חמתות, נראה דבא לומר דלא יתכן דדעתם קצרה, דבלאי חמתות גריעי מידים.

שם אשתמיטתי' הא דאמר רתב"א אמר שמואל התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות כו', פרש"י דכהנים זריזין הם ולא חיישינן דילמא נגע, וקצת משמע כן מהא דמסיק דר"א ור"א כהנים הו, והיינו לומר דלכך אכלו במפה אפי' חולין, כיון דזריזים הם, וכן בתו' בסוגיין נקטו דלפ"ז כהנים גם בחולין שרי להו לאכול במפה, והא דלא התירו לאוכלי טהרות היינו ישראלים האוכלים על טהרת תרומה או קודש, וביומא ע"ט ב' נקטו דרק בתרומה התירו, ולפ"ז לא התירו לאוכלי טהרות היינו גם לכהנים האוכלים על טהרת תרומה, ויש לפרש הא דאמרינן דר"א ור"א כהנים הו, דהיינו לומר דתרומה הו אכלי.

והרמב"ם בפ"ח מאה"ט ה"ט כתב לט אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נט"י ואין חוששין שמא יגע אבל לא יעשה כן בחולין שנעשו עטה"ק או על טהרת תרומה גזירה שמא יגע לפי שאינו מקפיד עליהן, ויתכן לפרש דה"ק דתרומה שנפסלת בנגיעתו ואזלא לשריפה הרי לעולם הוא נזהר מליגע בה, והלכך אם לט ידיו במפה שרינן ל' לאכול, משא"כ בחולין שנעשו על טהרת הקודש או תרומה, כיון דאם נטמאים שפיר אכיל להו בימי טומאתו, [כ"נ פשוט, ודלא כמ"ש במקדש דוד טהרות סימן מ' בדעת הרמב"ם, עי' מהרש"א במהדו"ב חולין ל"ד בסופו, ובספר מרן זללה"ה טהרות ס"ו סק"ה ד"ה ומה], הלכך אינו מקפיד על נגיעתו, ולכך אסרינן לו לאכול ע"י מפה דחיישינן שמא נגע.

ומש"פ הרמב"ם בפ"ו מה' ברכות הי"ח דגם בחולין שרי לאכול במפה, צריך לפרש דהיינו משום דכל מה שגזרו נט"י בחולין הוא משום סרך תרומה כדאמר לעיל ק"ו א', והלכך כיון דבתרומה שרי במפה אין להחמיר בחולין טפי מזה, והא דשמואל שאיל לרב עבדין כדין פירש בכ"מ דבחולין שנעשו על טהרת תרומה הוי מעשה, אבל קשה דמסקינן דר"א ור"א כהנים הו, דלמאי איצטריך לה, הלא למאי דמסקינן דהתירו מפה לאוכלי תרומה שרינן נמי לחולין לדעת הרמב"ם, ומיהו הערוני די"ל דנקטו כן בגמ' כי היכי דלא ליהוי הכרח דגם בחולין שרי, אבל לקושטא דמילתא י"ל דאף לחולין שרי, אם משום דלא עדיפי מתרומה, אם משום דכיון דלא איפשריטא בעיין נקטינן לקולא וצ"ע.

באו"ז הקשה אמאי לא פשטינן מעובדא דר"ע עירובין כ"א ב' דלא טעם כלום עד שנטל ידיו, אף שהי' קרוב לפיקוח נפש, ואמאי לא כך ידיו במפה, ונראה דע"כ מחמיר על עצמו הי', כמ"ש תו' שם, דהא הוי מצי למיכל פחות מכביצה, ואפ"ה לא טעם כלום, וכן נמי הרי לנט"י עד ד' מילין. וא"ת אמאי לא פשטינן דלא שרינן במפה מהא דאר"ל לקמן קכ"ב ב' ובפסחים מ"ו א' דלנט"י ד' מילין, ואם איתא דשרי במפה, אמאי שרינן בלא מפה אפי' בדאיכא טפי מד' מילין, וי"ל דלא עדיפא מדשמואל דקאמר בהדיא דלא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה, אבל לדעת הרמב"ם דאמנם שרי קשה, ולא משמע לומר דשיעורא דד' מילין בגברא ערטילאי, והי' אפשר לפרש דלנט"י לתפלה קאמר, ותפלה דקאמר היינו לביהכנ"ס וכמו שפרש"י, אבל הרמב"ם בפ"ד מה' תפלה ה"ב העתיק דין זה לענין נט"י לתפלה, וכיון דתפלה היינו נט"י לתפלה, א"כ נט"י ע"כ לסעודה קאמר, וצ"ל דנפרש לנט"י באוכל על טהרת תרומה, [ודומיא דגבל], ולכך נמי לא הביא הרמב"ם הך דינא משום שאינו מצוי.

בב"י ס"י קס"ג הביא בשם הערוך דבדליכא מים עד ד' מילין אוכל בבלאי חמתות, ונראה דמצד הנהגה הראוי' קאמר, אבל מדינא דגמ' כיון דלא שרינן במפה, הרי כשהתירו בד' מילין התירו כדין מחנה בלא נט"י לגמרי, ועי' בבגה"א שם שכתב דדעת כל הפוסקים דשרי בלא מפה נמי, ורק הערוך הזכיר מפה, ובשו"ע סתם כוותי', ונראה דהוא משום צירוף דעת הרמב"ם דלעולם שרי במפה.

בבה"ל שם כתב דבהולך בגמלא פרחא אין משערין אלא ד' מילין כהילוך אדם בינוני, וזה אמנם פשוט, אבל יש מקום לדון דלא שיערו ד' מילין אלא עם טורח ההליכה, וכן בחזרה בטורח מיל, אבל כשעתידיים להגיע לו מים בלא טורח, י"ל דבזה ליתא לשיעורא דד' מילין, וצריך להמתין אפי' יותר משיעור ד' מילין, ותלוי לפי צערו, וצ"ע.

יא) שם איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל צריך נט"י או לא, הך בעיא מיתוקמא שפיר בין אם התירו מפה ובין אם לא התירו, וקמיבעיא ל' בין באוכלי תרומה ובין באוכלין טהרות, די"ל דמפה עדיפא שידיה מכוסות, וי"ל דמאכיל עדיף שאינו עוסק באוכלין, וכן נמי אף למש"כ המ"א סי' קס"ד סק"ז דמי שנטמא ידיו כשאוכלין בפיו אסור לבלוע עד שיטול, היינו משום שאכל בעצמו, אבל כשמאכילין אותו י"ל דשרי.

שם לאו משום דזהיר ולא נגע כו' מ"מ הא קאמר א"כ יודע שנטל ידיו וכו', לכאורה כיון דכד אמרינן לאו משום דזהיר ולא נגע פשטינן דאוכל מחמת מאכיל א"צ נט"י וכמו שפרש"י, דאל"כ לא מהני זהיר, א"כ שפיר י"ל דהא דקתני א"כ יודע שנטל ידיו הוא משום דלא זהיר ולא רב המנונא הוא, ולעולם אוכל מחמת מאכיל א"צ נט"י, והיינו נמי דקתני לאיסורא על המאכיל ולא קתני על האוכל, וי"ל דהא דאמרינן אי לאו רב המנונא את כו', אינו אלא הנהגת סלסול ולא מן הדין, וכיון דברייטא דינא קתני לא יתן אדם פרוסה לפיו של שמש כו', ש"מ דאוכל מחמת מאכיל צריך נט"י, ולמאי דדחי שאני שמש דטריד, נתחדשה הלכה מיוחדת בשמש לאסור מן הדין על המאכיל, וה"ה דהוא עצמו נמי אסור לו לאכול בלא נט"י ואפי' יתן עכו"ם לתוך פיו, אף אי בעלמא אוכל מחמת מאכיל א"צ נט"י.

שם איבעיא להו מאכיל צריך נט"י או א"צ כו', לכאורה ה"י נראה דלא מיבעיא ל' אלא כשהאוכל הוא בר חיובא, ומספקא לן לדון את המאכיל כשותף, וכעין שנים שעשאוהו, אבל כשהאוכל עכו"ם או חש"ו לית לן לדון למאכיל אלא כנוגע, אבל מהא דבעי למיפשט מהא דאשה מדיחה ידה במים ונותנת פת לבנה קטן, משמע דאף במאכיל ללאו בר חיובא ס"ד לחייבו, וכן עובדא דשמואל משמע שה"י בקטן שצריך להאכילו, ומ"מ מאכיל לעכו"ם י"ל דכמאכיל לבהמה דמי, וצ"ע.

יב) בענין מים ראשונים ושניים, לא זכינו להבין מה הוצרכו חז"ל לתקן ענין טומאה המים ע"י הראשונים, ומ"מ אינם מטמאין את הידים כ"ז שלא פירשו, וטהרתן ע"י השניים, עם כל הקושיים שבדבר, ולהזהר מן המים שחוץ לפרק, וגם עם הגבהת הידים, עדיין יש לחוש בכל ניגוב שהמפה נטמאת ע"י המים שחוץ לפרק, ותחזור ותטמא את כל המים שטרם ניגבו, וראוי שיטמאו את היד, ולמה לא תיקנו דמי הנטילה לא יתטמאו, דטהרת הידים עם ביאת המים באין כאחד, וכמו שהוא אמנם בנוטל ברביעית, ואם א"א לתקן כן בנוטל פחות מרביעית, ה"י ראוי לתקן דאין נטילה בפחות מרביעית, ואף שבתחלת התקנה של ידים ע"י שלמה לא היו המים מתטמאין, דאין שני עושה שלישי בחולין, והמים חולין הם, ורק כשתיקנו דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, נסתבב ע"י דמי הנטילה מתטמאין, ויתכן לומר דלא ראו חכמים תקנה לטומאת המים אלא שיטהרו ע"י השניים, [אולי מדין ביטול ברוב], אבל זה ה"י ניחא אם ברביעית נמי היינו אומרים שהמים מתטמאין וחוזרין ונטהרין באותה נטילה כמו ע"י השניים, אבל אם ברביעית תיקנו שאין המים מתטמאין וכדעת הב"י, א"כ למה לא תיקנו כן גם בפחות מרביעית, או שיתקנו שאין נטילה בפחות מרביעית, וצ"ע.

יש לעי' במש"כ הב"י סי' קנ"ח דטעם שצריך ניגוב הוא משום שהמים טמאים, ולכך בנטל מרביעית אין צריך לנגב, דהא בגמ' סוטה ד' ב' מסמיכין לה אקרא, וא"כ ודאי אף קודם י"ח דבר

הוא, וקודם י"ח דבר לא נטמאו המים כלל, דהא אין שני עושה שלישי בחולין, וע"כ טעם הניגוב משום נקיות וכדמשמע ברש"י סוטה שם, וכדעת מהרש"ל שבמ"ב סי' קנ"ח ס"ק מ"ה מ"ו, [גם בדין מטביל ידיו שכתבו שא"צ לנגב ע"פ התוספתא, לפי ר"ש בפ"ב מ"ד דהתוספתא קאי על מי שנגע במים טמאים עד שלא נטל, אין ראי' מן התוספתא, ומ"מ יש מקום לחלק דבמטביל לא שימשו המים לנקות ידיו אלא כמו טבילת כל גופו, ואין בהם משום מיאוס]. בבה"ל סו"ס קנ"ח הביא בשם ר"ח דצריך ניגוב שלא יכשירם, וצ"ע דהא בפת עסקינן שכבר הוכשר, ועוד דלא מצאנו איסור להכשיר פירות, וגם בקרא משמע דעל אכילה קפיד.

שו"ע סי' קנ"ט ס"א וצריך שיהא מחזיק רביעית, עי' בבה"ל בשם הפרישה, ומבואר דשיירי נטילה שהעבירם מכלי לכלי עדיין הם בדין שיירי נטילה, [ומעיקר הדין אין ראי' דשפיר י"ל דשופך ביחד משני כלים של פחות מרביעית, וכבר כ"כ בפרישה עי"ש].

שם במ"ב סק"י רק כשהנקב יהי' עכ"פ גדול קצת שקילוח המים יהי' נשפך ממנו בלי הפסק כו' דאל"ה יהי' אסור לכתחלה משום דהוי כעין נטילה לחצאין כו', לכאוי' כשירד טיף להדי טיף, יש מקום לומר דלא חשיב כח גברא דהמים כמתמצין מאליהם, ויהי' פסול אף אי נטילה לחצאין כשרה, עי' תשובות מהר"ח או"ז סי' קל"ה, וצ"ע.

שם ס"ק כ"ד דהיינו שמסיר האצבע והמים יוצאין מלמטה, וצריך להחזיר האצבע ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה וכדלקמן סוף ס"ט, ויתכן דבכאן לא יחשב כח ראשון אלא המשחו הראשון, דלא דמי שקיל בידקא מאויר לשקיל בידקא ממיא.

שם ס"ז דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין מכחו הם באים, ומבואר דאע"ג שהמים נגררין על הארץ אפ"ה עדיין חשובים כבאים מן הכלי, ומה"ט נמי אם שפך המים חוץ לפרק ומשם הגיעו לפרק נמי חשיב עדיין כח גברא דכלי, ולכאורה הדבר בהווה, דהא פליגי רבוותא עד היכן מקום נטילה, ואם שופך למעלה מן האצבעות ומשם לאצבעות, הרי"ז שופך מחוץ לפרק ומשם לפרק להסוברים דרק האצבעות בדין נטילה, ומיהו מזה אין ראי' כמש"כ לעיל סק"ז דשפיר יכול ליטול לחולין כמו לתרומה, אבל הדבר בהוה שנוטל גם חוץ לפרק של תרומה, ועי' לעיל שם.

סי' קס"ב ס"ב בהג"ה הנוטל ידיו צריך לשפשפם זו בזו, סתם שפשוף מתפרש כדי שיגיעו המים לכל מקום, ואם לא קפדינן בשפיכה שיבאו המים על כל המקומות, ניחא שפיר דצריך לשפשף כדי שיגיעו לכל המקומות, וכ"כ במשבצות סי' קס"ב סק"ז עי"ש, [ועי' לעיל סק"ה], ולפ"ז לא קפדינן שיבאו המים מן הכלי ומכח גברא בכל מקום ומקום, אלא כל שהגיעו לרוב היד שפיר סגי שיגיעו לנותר ע"י שפשוף, אבל ל"מ כן בסתימת הפוסקים, ועי' בס"ד שיאחוז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על שתי ידיו כו', ולכאורה במקום אחיזת הכלי לא יתכן שיבואו שם המים, וכן בס"י ברטי' שצריך שהמים לא יגעו ברטי' ואם צריך שיגיעו על כל היד ממש, הרי לא יתכן שלא יגעו ברטי', וצ"ע.

סימן ד

א) פ"ג מ"ד ה', ובר"ש, א"ה, ראיתי להעתיק בזה מספר שבת השיך לכאן.

שבת קט"ו ב' איבעיא להו הני שמונים וחמש אותיות מכוונות או מפוזרות, לפי מאי דמסקינן בתיבות, יש לפרש דמכוונות ר"ל תיבות ומפוזרות היינו אותיות, דהא דתרגמה ר"ח אליבא דר"ה לא בא לחדש פירושא בפלוגתתם אלא בא לאוקמי הא דללקט על תיבות. — יש לעי' לר"ה אם היו כל התיבות כסדרן בכתוב ונשלמו הפ"ה בחצי תיבה מהו, דבמתני' ידידים פ"ג מ"ה

דקתני מגילה שכתב בה פ"ה אותיות כו' מטמא את הידים, משמע דבכל ענין כשהשלים פ"ה אותיות מטמא, או"ד לעולם בעינן תיבה שלימה, וצ"ע.

קט"ז א' איבעיא להו הגליונות של ס"ת מצילין אותן מפני הדליקה כו', בפשוטו מתפרש אם נחתכו הגליונות ומונחים לעצמם, וכן מבואר שפירשו בתו' מגילה ל"ב א', אבל ברש"י ד"ה דילמא כתב וכי מבעיא לן בנמחק הספר ואין כאן קדושה אלא משום גליון ששמשו בעודו קיים, ושם נדחק לפרש כן משום דבמגילה שם פירש כפי' הערוך דלוחות אין בהן קדושה היינו גליונות, [אע"פ שבמגילה שם לא פירש כן], ולפ"ז ע"כ לפרש דלא מיבעיא לי' אלא בנמחק, אבל קשה דא"כ מאי פרכין מברייטא דהגליונות וספרי מינין, הרי שפיר מיתוקמא כפשוטו בנחתכו והם לעצמם כפשטא דמילתא, ומהא דאמרינן דגיז ושדי ליכא למידק דרשאי למשדינהו, דעיקרו ר"ל שאינם לפנינו בדליקה וכאילו אמר דגיז וליתי' קמן, והלכך לא נזכר דינו בברייטא, וכבר העיר בכ"ז בספר זכרון יוסף שציינו הגרע"א ז"ל, אבל מה שפירש שם דלכך אמרינן ושדי דאם הוי הגליונות בדליקה והי' דינם להצילם דהוי מצילין גם הספר שנמחק אגב הגליונות כמו תיק הספר עם הספר, בפשוטו אין כאן אגב, ותיק הספר עם הספר היינו כשהספר בתוכו או שנותנו לתוכו, עי' שנו"א, ועי' בירו' ונראה כונתו שאם הי' הספר בתוכו פשיטא שאינו מוציא, אלא אף מותר להכניסו לתיק כדי להציל התיק עמו, עי' ס"י שלי"ד סט"ז, ועי' להלן ד"ה שם דילמא.

ומשמע דלצד דמצילין גליונות אין להם שיעור בגודלן, וכדמדכרינן נמי גליון שבין פרשה לפרשה, ויש לעי' מי עדיפא מס"ת עצמה שאם לא נשתייר פ"ה אותיות אין מצילין, ולמה יהא מקום הכתב בזמן שהכתב קיים אלא שהוא פחות מפ"ה אותיות, גרוע מגליון, וצ"ל דמקום הכתב אירע בו דבר במחיקת הכתב, ואהני האי מעשה לבטל קדושתו, וגם המחיקה של היותר מפ"ה אותיות אהני גם לפחות מפ"ה אותיות הנשאר, דכל הכתב כחדא, משא"כ הגליון, כ"מ מפרש"י ד"ה לא וד"ה של.

שם שבין פרשה לפרשה, לכאורה גליון זה יש לחשבו כקדוש אגב הכתב, וכמו הגליון שבין שיטה לשיטה עי' רשב"א, ושם הכונה בפתוחה בזמן שמשאיר שיטה שלימה פנוי, דבזה יש מקום לומר דמחיקת הכתב לא חשיבא מעשה לגבי שיטה פנוי זו, עי' מש"כ לעיל לדיק מלשון רש"י.

שם דילמא אגב ס"ת שאני, משמע דמספקא לגמי' שיהא גליון החתוך מטמא את הידים, ובסברא הדבר מחודש, דבשלמא לענין הצלה שפיר מספקין דשמא התירו להציל הגליון מפני כבודו אף אם נימא דאינו מטמא את הידים, וכדמיבעיא לן בלא נשתייר פ"ה אותיות דאע"ג דתנן בידים פ"ג שאינו מטמא את הידים, מ"מ מספקא לן דשמא מצילין אותו, אבל לחדש דגליון חתוך מטמא את הידים חידוש הוא, וזה מספק לן דשמא גם רש"י מפרש בעיא דגליונות בגליונות חתוכים וכמו שפירשו תו' במגילה ל"ב א' וכפשטא דגליונות, וכדמוכח נמי מהא דאתין למיפשטה מברייטא דהגליונות וספרי מינים וכמש"כ לעיל, ומש"כ רש"י כאן דכי מיבעיא לן בנמחק הספר, היינו משום דהכא לענין טומאת ידים איירינן ובזה לא מסתבר שתהא טומאת ידים בגליון חתוך, לכך פירש לה בנמחק, וכן מש"פ בבבלי שאני דכי מיבעיא לן כשהכתב הלך, היינו לפרש דזה לא דמי לבבלי, אבל ה"ה דגם בנחתך הגליון מיבעיא לן.

לשון הגמי' דילמא אגב ס"ת שאני, משמע דהא פשיטא דאיירי אגב ס"ת, אלא אמרינן דדילמא אין מזה רא"י בנמחק הספר או בנקצו הגליונות דאגב ס"ת שאני, ואף לפי מה דמשמע ברש"י דלא גרס תיבת שאני, נמי נראה דיש לפרש כאילו הי' כתוב שאני, דמתניתין ידידים פ"ג מ"ד גליון שבספר כו' מתפרשא בעודם מחוברים בספר, מדקתני סיפא רי"א בסוף אינו מטמא עד שיעשה לו

עמוד, ומדלא קתני א"כ הי' לו עמוד משמע דבעודו מחובר קאמר, וכן לשון שבספר מתפרש במחובר, ופשטא משמע דהא דמייתנין בסוגיין היינו הך מתני', ואף דהוסיפו בה לפרט שבין פרשה לפרשה שבין דף לדף, אורחא דגמ' להוסיף במשניות דטהרות כמ"ש תו' בכורות כ"ז ב' ד"ה וכן, ויש לעי' א"כ נידוק ממתני' דמדקתני לה בעודם מחוברים ש"מ דבתלושים אינם מטמאים, דאל"כ ליתני בתלושים וכש"כ במחוברים, וי"ל דנקט לה במחוברים לרבותא דר' יהודה דאף במחוברים אינם מטמאים בסופה עד שיעשה לו עמוד, ואיכא למישמע מזה נמי לרבנן דאם השאיר יותר מכדי עמוד דאין המותר מטמא, וכן תניא בתוספתא דידים דכדי היקף כולו מטמא את הידים, והיינו דאם השאיר יותר משיעור זה אין המותר מטמא את הידים וכן פי' בבהגר"א שבתוספתא, [והא דתניא בתוספתא שם והובאה בר"ש פ"ג מ"ה מגילה שכתב בה פ"ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמאה את הידים חיבר בה יריעות אחרות היא מטמאה את הידים והשאר אינו מטמא את הידים, דמשמע דאותה יריעה אין לה שיעור, התם במתחיל לכתוב את הספר ואמרינן דמשכתב פ"ה אותיות נתקדש, ופשיטא דכל היריעה שעתידי לכתוב בה נתקדשה, וס"ד דגם יריעות שחיבר על מנת להמשיך ולכתוב את הספר עליהם דג"כ יטמאו את הידים, קמ"ל דלא, ויש להסתפק ביריעות הנוספות שחיברן אם צריך שיכתוב עליהם פ"ה אותיות או"ד כיון שהם מחוברים ליריעה הראשונה שכבר כתבה כולה הרי משהתחיל לכתוב ביריעה המחוברת אליה כבר נתקדשה, והכי מסתברא]. וכעת ראיתי בתשובות שבות יעקב ח"ג יו"ד סי' פ"ו שהביא דעת המשאת בנימין דגליון העודף אינו קדוש, וחלק עליו עיי"ש, ולכאורה יש לחלק בין גליון שלמעלה ושלמטה, דאע"ג דיש לו שיעור לכתחלה, מ"מ אם הוסיף בו שפיר משמש גם המותר לגליון ונתקדש, משא"כ שבתחלה ושבסוף שאין המותר משמש כלום דבזה לא נתקדש אלא הצריך לספר, וגם בשלמעלה ושלמטה יש לדון בשיעור, דהא תניא במסכת סופרים פ"ב דאם רצה להוסיף על הריחוק מוסיף ובלבד שלא יהיו הרוחות מרובין מן הכתב, הנה מפורש דאם רצה להוסיף מוסיף והיינו שנתקדשו, אבל שלא יהיו הרוחות מרובין מן הכתב, וא"כ אם הוסיף יותר מן הכתב ראוי לקוצצו, וא"כ י"ל דלא נתקדש המותר, וצ"ע.

שם ה"ק וספרי מינין הרי הן כגליונים, יש לדקדק מה ענין יש להשוותם לגליונים, ואפשר דבא לומר דגם בחול אין להצילם וכמו שפרש"י בסיפא דכך אין מצילין אותן לא מן המפולת כו', א"נ בא לומר דגם בטלטול אסורים דומיא דגליונים, ומיהו בתוספתא הובאה בר"ש פ"ג דידים מ"ה איתא נמי האי לישנא הגליונים וספרי מינין אינם מטמאין את הידים, והתם לא שייך האי תירוצא, ואם התם יתפרש גליונים דס"ת הי"נ יש לפרש הכא, ושמא נקט התם אגב הכא.

(ב) פ"ד מ"ב כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים כו', בעלמא מתפרש שלא לשמה שלא לשם הזבח, דומיא דההיא דגיטין נ"ד ב' אזכרות שלו לא כתבתם לשמן, דהיינו שלא כתבן לשם אזכרות, ולכאורה היינו לשם חולין, וזה לא יתכן דהא חטאת לשם שלמים כשרה כדאמר זבחים ג' א', ואפשר דהתנא סמך אסיפא בזבחים י"ג א' דפירש כיצד לשמן ושלא לשמן לשם פסח ולשם שלמים, ומרן זללה"ה בזבחים סימן כ' (ב) ס"ק י"ג כתב דאם חישוב בשעת שחיטה שהשחיטה תשמש רק להתיר אבר מן החי כמו שחיטת חולין, ולא תשמש כשחיטה לענין הקרבן, דכה"ג פסול משום מתעסק דומיא דמשום חולין בזבחים מ"ו ב', ולשם חולין דמכשרינן היינו דומיא דחטאת לשם עולה, שיועד ששוחט קרבן חטאת, ומכיון שתשמש השחיטה כשחיטת הקרבן, אלא שיהא כקרבן שנשחט לשם חולין, דומיא דחטאת לשם עולה, ולפ"ז ניחא דלא מתפרשא שלא לשמן דמתני' דומיא דשלא לשמה דגט ודתפילין ואזכרות, [ואע"ג דסתם מתעסק היינו רק בטועה, מ"מ

כשם דבמצוה אם מכוין שלא לשם מצוה לא יצא, ה"נ בעבודת קרבן אם מכוין שלא לשם עבודת קרבן, והיינו כעין פסול דמתעסק].

ולהאמור מתפרש ענין דשלא לשמה, שמכוין לשחוט החטאת לשם שחיטת חטאת אלא שתהא קדושתה כחטאת לשם עולה, והוא פסול חיובי מחודש, ולכך שייך לומר דלשם חולין כשר דלאו מינה לא מחריב בה, וכן שייך לחלק בין גבוה לנמוך כדס"ל לשמעון אחי עזרי' בריש זבחים, [עי' חו"ב זבחים ב' א' דחטאת פסול אף לשם גבוה], ועי' בזבחים ס"ב סק"ה כתבנו עוד להוכיח דפסול שלא לשמה הוא פסול מחשבה מחודש.

שם אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, כל נודר קרבן יוצא יד"ח אם הקרבן נעשה בהכשר, ואפי' שאינו כשר אלא בדיעבד כגון שזרק הדם שלא במקומו למ"ד דנתכפרו הבעלים זבחים כ"ו ב', ולא אמרינן שנתכוין לקרבן מהודר, ודין מחודש הוא שנתחדש בשלא לשמה, דלא כיפר על מה שבא אע"פ שהוא כשר, וכדדייקין בזה בזבחים ה' א' ו' א', [ונראה דאם בשעת נדרו התנה שיצא יד"ח גם אם יקריבו שלא לשמה, דדבריו קיימין, למה"ד לאומר הרי עלי עולה ע"מ שלא אתחייב באחריותה, עי' מנחות ק"ט א'], ובכלל חידוש זה דגם קרבן שאינו בא בנדבה כאשם וכיו"ב נמי מתכשר בשלא לשמה, והוא בא כנדבה.

שם הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן, צריך יישוב מה הוצרך לומר והחטאת בכל זמן, ומה זמן שייך בו, ואם אגב פסח נקטי' נמי קשה מאי אגב שייך בזה, וגם הו"מ למיתני ברישא חוץ מן הפסח בזמנו והחטאת, ושמא בא לומר דקרבן החטאת הוא הגורם לפסול שלא לשמה, ונפ"מ דגם חטאת של הוראת שעה כחטאת נחשון, וכחטאות שהקריבו בבנין בית שני כדאמר הוריות ו' א', נמי פסולין שלא לשמה, ושמא נימא דחטאת שמתו בעליה אחר שחיטה דטעון עיבור צורה כדתניא פסחים ע"ג ב' בדם ובבעלים טעון עיבור צורה, דאם יזרוק הדם שלא לשמה דיחשב כפסולו בגופו וישרף מיד, [כמבואר פסחים שם ועי' מנחות מ"ח ב' בתו' ובשטמ"ק שם], דחטאת פסולה שלא לשמה בכל זמן, [ומיהו לא מסתבר, חדא דשמא כה"ג אמרינן דמיא בעלמא הוא דקא מדי ולא חשיבא זריקה ואם עלה ירד, ואף אי חשיבא זריקה לענין אם עלה לא ירד מ"מ י"ל דפסול מחשבה לא שייך בקרבן פסול עי' מש"כ זבחים ס"י ס"ק י"ג].

ור"א דקאמר החטאת והאשם בכל זמן, אפשר ליישב דכיון דס"ל דהנשחטים לשם פסח וחטאת ואשם פסולין כדאמרינן בגמ' דזבחים דר"א ויב"ח אמרו דבר אחד, לפרש"י שם אליבא דר"י, ומבואר בגמ' דדוקא בע"פ פסולים הנשחטים לשם פסח, אבל בשאר ימות השנה אפי' אמר הריני שוחט לשם פסח של ע"פ נמי כשר, ושייך לומר כנגד זה דחטאת ואשם בכל זמן ששוחט לשמן פסול, ואע"ג דר"א במתני' לא הזכיר דין הנשחטים לשם פסח וחטאת, מ"מ שפיר י"ל דרמזו בזה, ושמא אגב ר"א שנה הת"ק נמי חטאת בכל זמן, ובזה נמי ניחא ששנה נמי באשם בכל זמן, ונתקשה בזה מרן זללה"ה בס"א סק"א דהא אשם כפסח דבנתכפרו בעלים או קודם זמנו הו"ל עולה, ולמש"כ ניחא דבכל זמן היינו שאין כאן זמן הגורם והשוחט לשם אשם פסול לעולם, [ואפשר דאף אם יפרש לשם אשם שנתכפרו בעליו], משא"כ השוחט לשם פסח, דרק בע"פ פוסל, ואע"ג דבמתני' לא קתני בדר"א אלא שהם פסולים שלא לשמה בכל זמן, היינו משום דקראי בהכי כתיבי ומזה הוא דילפינן לפסול הנשחטים לשמן, אבל הנידון באשם כשר, ולא בנתכפרו בעלים באחר, או באשם נזיר ומצורע קודם זמנם, וכיו"ב, וה"נ בפסח לא איירי אלא בפסח כשר בשאר ימות השנה.

וכ"ז לפי מה דנקט מרן זללה"ה דליכא מאן דמכשיר אשם קודם זמנו בתורת אשם, אבל לפמש"כ בחו"ב זבחים קי"ד ב' בדעת רש"י דאשם קודם זמנו לר"א פסול שלא לשמו, וה"ה חטאת

בהפריש שנים לאחריות [בשעיר נשיא (אלא דבזה לא משכח"ל קודם זמנו) או בעופות] א"כ מתפרש בפשוטו החטאת והאשם בכל זמן לרבות קודם זמנו, ולאפוקי מפסח דקודם זמנו נמי כשר של"ש, (והעיר לזה בני אי"ש נ"י).

ג) פ"ד מ"ג עמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית, יתכן דאי הוי משכח"ל חיוב מעשר בשנת השביעית מן התורה דהיו כולן שוין דמפריש מע"ש, דבקרא מע"ש כתיב בסתמא ואכלת לפני ד"א מעשר דגנך וגו', ולא הוזכרו שנים, אלא דמקרא דכי תכלה לעשר וגו' בשנה השלישית שנת המעשר, נלמד דבשנה שלישית אין נוהג אלא מעשר אחד, והיינו שאין נוהג בו מע"ש, ונמצא דמע"ש אין לו זמן קבוע מן המקרא, אלא דממה שאמרה תורה דבשנה שלישית אין נוהג מע"ש אלא מ"ע, ידעינן דראשון ושני וכן ד' וה' הוי מעשר שני, דהנך לאו שנת שלישית נינהו, וא"כ ה"ה בשביעית הי' ראוי לנהוג מע"ש, שהוא סתם מעשר, ואילו מ"ע אינו נוהג אלא בשלישית, והיינו כל שלישית, דלעולם מנינן שתי שנים מע"ש ואחת מ"ע, ושביעית לאו שלישית היא, [ואף בחשבון השלישי אין ראוי למנות את השביעית כיון דסתמא אין נוהג בה מעשרות כלל, ורק בגוונא רחיקא], ועוד דכיון דמע"ש נוהג שתי שנים, יש לו מעין כח של רובא לומר על השנה המסופקת שתהא של מע"ש, [עי' רמב"ם פ"ו ממת"ע ה"ה], אלא דלא משכח"ל מעשר בשנת השביעית וכמ"ש מהרי"ט בתשובותיו ח"א סי' מ"ב, וכיון דלא משכח"ל, תו אין שייך לשמש בסברא דמע"ש סתמא כתיב לומר דבדרבנן ראוי לתקן מע"ש, דהשתא הוי כאילו כתיב בהדיא דאין מע"ש נוהג אלא בראשונה ושני' ורביעית וחמשית, דכיון דלא משכח"ל מעשר אלא בשנים אלו וכתיב דשלישית הוי מ"ע, ממילא מובן דאין מע"ש אלא באינך, והיינו דלא הזכירו שם הך טעמא, ורק משום שאין לשנות מסדר השנים בעינן לתקן מע"ש, ומ"מ הא דמבואר שם דבבב"ל כו"ע מע"ש בשביעית י"ל דהוא מהני טעמי שכתבנו, ולפ"ז אין הנידון בעמון ומואב אלא אם הוצרכו להניחם במ"ע שיסמכו עליהם עניים בשביעית, אבל לפ"ז אין מקום לטענה שאין לשנות מסדר השנים או שעל המחמיר להביא רא"י, דהא במצרים ע"כ שינו מסדר השנים משום צורך עניים, ובבב"ל ע"כ החמירו כשלא ראו צורך עניים, ובאמת דמטענת ראב"ע שם שאין לשנות משום עניים דאתה קובע את השמים מלהוריד טו"מ, משמע דס"ל דאף במצרים מה שתיקנו מ"ע אינו משום עניים, ולפ"ז גם יחלוק על מה שאמרו הרבה כרכים כבשו עו"מ ולא כבשו עו"ב והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, וצ"ע בכ"ז. (חגיגה ג').

כתבו הר"ש והרא"ש דאפי' את"ל שלא כבשו עולי בבל את עבר הירדן מ"מ שביעית נוהגת בהן דהא תנן בפ"ט דשביעית ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל, אלמא נהוג ביעור בעבר הירדן, ולא פירשו ז"ל כיצד תתפרש לפ"ז מתנ"י דכל שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל נאכל, ולא משמע לפרש דנאכל בעבר ולא ביער אבל חייב במצוות ביעור, עי' חו"ב שביעית ס"א סק"ב, וע"כ צ"ל דלפ"ז יתפרש דלאו כל המקומות שוין ויש מקומות שלא כיבשו עולי בבל, ומ"מ אינו נאכל, וג' ארצות ר"ל ג' חלוקי הלכה בארצות, וכמש"כ בחו"ב שם, והנה לא הכריעו ז"ל בדבר וע"כ לקיים אחת משתי אלו, או דעבר הירדן כיבשו עולי בבל, וכדעת תו' יבמות ט"ז א', או דאף בכיבוש עולי מצרים לחוד יש מקומות שנוהג ביעור, ועי' בראב"ד פ"ד משמו"י הכ"ז דפשיטא ל"י דעבר הירדן לא החזיקו בה עולי בבל, ועי' בכ"מ שם וכוונתו ז"ל דהרמב"ם לא פסיקא ל"י אם לא היו מקומות בעבר הירדן שכבשו עולי בבל, ולפ"ז משמע דאף במקומות שכבשו בעבר הירדן

מ"מ ספיחין מותרין, וזה קשה דכיון דקידשוה עולי בבל למה יגרע משאר א"י, וזו כונת המל"מ בהכ"ו שם.

ולו"ד הראשונים ז"ל הי' מקום לומר דמהא דג' ארצות לביעור אין הכרח דנהוג ביעור בעבר הירדן בימי בית שני, דשפיר אשמועינן תנא חילוק הארצות לענין שביעית בבית ראשון ולעתיד לבא, וגם עדיין הי' סיפק בידם בימי בית שני לכבוש חלק מעבר הירדן, וראוי לשנן את ההלכה שהיא חלוקה לענין ביעור, וכן יש לפרש הא דתני בירו' שביעית פ"ט ה"ב אין בסוריא ג' ארצות, דנפ"מ בבית ראשון, וסבר האי תנא כיבוש יחיד שמי' כיבוש, א"נ אם יחזרו ויכבשוה בבית שני, או לעתיד. (שביעית ס"א).

(ד) פ"ד מ"ה תרגום כו', א"ה, ראיתי להעתיק בזה מספר שבת השייך לכאן. שבת קט"ו ב' איתבי' תרגום שכתבו מקרא כו', ר"ל שתרגום שבעזרא ושבדניאל או שבתורה כתבו בלשון מקרא, וא"א לפרש שכל הספר קיים, דא"כ פשיטא שמצילין, וע"כ לפרש דלא נשתייר מן הספר אלא פ"ה אותיות, והאותיות של המקרא שכתבו במקום התרגום הם המשלימין לפ"ה אותיות, ואע"ג דלא ניתנו ליכתב מ"מ כשכתבן הם קדושים בקדושת תורה שבכתב וכל שנשתייר מהן פ"ה אותיות מצילין, וצ"ע בתו' מגילה ט' א' ד"ה בשלמא שלא פירשו הא דתנן במס' ידים ומייתי לה התם דמקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אינו מטמא את הידים דאיירי שלא נשתייר אלא פ"ה אותיות בצירוף הני, וכדמפרשינן לברייתא דסוגיין, ונתקשו למה אין מטמא את הידים מחמת כל הספר, גם הרי רישא דתרגום שבעזרא ודניאל ע"כ להשלים איירי, וצ"ע, אח"כ ראיתי בטו"א עיי"ש, שו"ר דמש"כ תו' שם בתירוצם וי"ל דהכא לא בא אלא להשמיענו דהוי טעות וצריך להגיהו, ועיי"ש בתו' הרא"ש, ודבריהם סתומים, דכונתם אמנם דאיכא עוד חסרונות, ואיירי שזה המקרא במקום תרגום משלים שלא יוכלו לשמש בו, וכגון שמשלים לרוב, או לד' טעויות בכל דף, או שלא ישאר פ"ה אותיות, וכן מבואר ברמב"ן מגילה י"ז ובריטב"א שם ט', ומ"מ ק"ק שלא הזכירו שם מתני' ידידים דפ"ה אותיות, וגם הרמב"ן שם לא הזכירה וצ"ע.

ומקרא שכתבו תרגום יתכן לפרש שכתב כל הספר בלשון תרגום והיינו בכל לשון, דומיא דכתב עברית, וס"ל להאי תנא דלא ניתנו ליכתב, [וה"נ תנן ידים פ"ד מ"ה דמקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אינו מטמא את הידים], דא"כ פשיטא דמצילין, ואשמועינן דאע"פ שלא ניתנו ליכתב ולקרות בהן אפ"ה מצילין, דס"ל כתנא דגיפטית לעיל, ומיהו נראה דה"ה כשלא נשתייר אלא פ"ה אותיות נמי מצילין, אלא שיש מקום לדון, אם יש חשיבות לפ"ה אותיות תרגום כמו פ"ה אותיות באשורית לשון קודש, וכגון שכתב פרשת ויהי בנסוע בלשון תרגום ולא גמרה ואפ"ה כבר כתב פ"ה אותיות אם דינו להציל, וכ"ז בשכתב אותיות של כתב אשורית אלא שכתב בלשון תרגום, אבל אותיות של לשון אחרת מסתבר שאין נמדד שיעור פ"ה אותיות באותיות שלהן, ואפשר דיש לשער את הנכתב כמה אותיות הוא בלה"ק ואם יש בו פ"ה אותיות יצילו, וצ"ע בכ"ז.

שם ואצ"ל תרגום שבעזרא ושבדניאל ושבתורה כו', ובפ"ד ידידים מ"ה נמי תנן דתרגום שבעזרא ושבדניאל מטמא את הידים, וע"כ מיתוקמא כדמוקמינן לה הכא בלא נשתייר אלא פ"ה אותיות בצירוף התרגום, ומשמע דה"י מקום לומר דהתרגום לא חשיב כ"כ דליסגי בפ"ה אותיות ממנו, קמ"ל, (דבזמן שהספר שלם פשיטא דאין חילוק אם נוגע בו במקום שכתוב לה"ק או במקום שכתוב תרגום).

שם תרגום שבתורה מאי ניהו יגר שהדותא כו', מסתפקנא בכותב התורה בכל לשון דשמא צריך לכתוב דוקא יגר שהדותא וכן גלעד, שאם יכתוב פירוש המלות בלשון שכותב נמצא שלבן ויעקב קראוהו בשוה, והרי המקרא בא להבדיל ביניהם, ויש להתיחס ליגר שהדותא דלבן וגלעד דיעקב, כאילו היו שמות כראובן ושמעון, דע"כ לכתוב שמותם אף שכותב בכל לשון, וצ"ע.

ברוך רחמנא דסייען